

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34E JAARGANG

WOENSDAG 24 AUGUSTUS 1949

No. 1685

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries.

Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.

Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;

F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	667
Sommaire, summaries	667
Het Nederlands bouwkasbedrijf en het rendement bij nieuwbouw door <i>Prof. Dr C. Campagne</i>	668
De fiscale verrekening van het oorlogsverlies in Indonesië door <i>H. Lancée</i>	670
Rechtszekerheid in de arbeid door <i>Dr Ir J. Bergmans</i>	674
Boekbespreking:	
<i>Dr J. Luning Prak: De moderne onderneming en haar personeel. Een inleiding tot de psychotechniek, bespr. door Ir J. M. Mathijssen</i>	678
Aantekening:	
De groot van het ambtelijk apparaat in de Verenigde Staten	679
Internationale notities:	
De immigratie in Israël	680
De creditstructuur in Frankrijk	680
Geld- en kapitaalmarkt	681
Statistieken:	
Bankstaten	681
Stand van 's Rijks Kas	682
Productie en export van natuurrubber	683
Enige indexcijfers van de industriële productie in België	683
In- en uitvoer van België	683
De kolonpositie van België	683
Werkloosheid in België	683

DEZER DAGEN

heeft de Minister-President van Nederland te 's-Gravenhage de Ronde Tafelconferentie geopend. De ronde tafel zelf is in feite wat langgerekt. Dit moge symbolisch zijn voor de geschiedenis van de totstandkoming van deze conferentie, de openingsredenaars zagen er geen voor- teken in voor het beloop der beraadslagingen.

Wel kan de conferentie een werk van lange adem worden. Dit is zelfs te appreciëren, indien het althans niet voortkomt uit eindeloze herhalingen. Het gaat om de hervorming van een rijk met alle economische en juridische consequenties.

Terecht heeft Dr Drees een onderscheid gemaakt tussen snelbehaalde schijnsuccessen en op lange termijn voor alle partijen hanteerbare oplossingen. De fabel van de haas en de schildpad gaat hier ten volle op.

„Steady wins the race”. Dat heeft de Britse centrale der vakverenigingen ook haar leden voorgehouden: Zij blijft gekant tegen een verhoging van het loonpeil voor zover die niet is gekoppeld aan verhoging der productiviteit. Een aantal der afzonderlijke vakverenigingen beseft echter zeer wel, dat het volledige citaat „slow and steady” luidt. De groep, die strooptochten in het land der betere beloningen voorstaat, is zo groot, dat op het oog de koddebeiers in een slechte positie zijn om hun gezag te doen gelden.

Veel honden zijn der hazen dood. Zo denkt de Amerikaanse minister van Arbeid erover. Hij heeft opdracht gegeven alle hulpkrachten van het zojuist bij zijn ministerie gevoegde „Bureau of Employment Security” te concentreren op één voortvluchtige: de werkgelegenheid. Een miljoen werkkrachten wil hij in de komende maanden onder dak brengen.

Jaagt hij op een vermeende voortvluchtige, erger nog op zittend wild? De week, waarin hij zijn plan bekend maakte, blijkt het laagste aantal aanvragen om werkloosheidsuitkering te hebben opgeleverd. Daar komt bij, dat men het seizoen mee zal hebben, om van de conjunctuurbeweging niet te spreken.

Met onwillige honden is het kwaad hazen vangen. De toepassing van het spreekwoord is niet van vandaag of gister, ook niet voor President Truman. Thans heeft het Huis van Afgevaardigden het met zoveel nadruk naar voren gebrachte bewapeningsprogram gehalveerd. De opperjagermeester is, naar blijkt uit zijn eerste daarop gevolgde redevoering, nog niet „as mad as a March hare”. Verwacht hij, dat door zijn gezag of anderszins, de zaak toch doorgang zal vinden?

Of is hij geschrokken van het feit, dat de Amerikaanse staatsschuld reeds thans \$ 255 milliard heeft overschreden, een nieuw hoogtepunt in het negatieve. De goudvoorraad heeft eveneens een record bereikt en wel \$ 24 milliard. Evenzeer een prestatie in het negatieve en het bewijs van ontbrekende jachtbuit, dollars.

Speelt dit ook mee in het twistgesprek tussen Rusland en Joegoslavië? De Russen hebben, in hun nota's, de wilde jacht ontketend; van buiten af zou men er zich opgejaagd door voelen. Uit Joegoslavië komt echter een merkwaardige verklaring. Joegoslavië krijgt wellicht deel aan de kapitalistische hazepaper, thans willen de Russen roet in het eten gooien door de Westerse beleggers af te schrikken. Meer dan elders neigt men voor Oost-Europa tot het haastige getuigenis: „Mein Name ist Hase, ich weisz von nichts”.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWINDVOERING EN EXECUTEELE

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

Groothandel

DEZE WEEK:

- ★ Kwaliteitscontrôle op geëxporteerde kaas
- ★ Wereldvoedselproblemen
- ★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes en aanbiedingen van binnen- en buitenland.
Plaats voor export een aanbieding in de rubriek **TRADE OPENINGS**.

Abonnementsprijs f 15.- per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Nederlandsche Handel-Maatschappij, n.v.

DEVIEZENBANK

Hoofdkantoor: Amsterdam,
Vijzelstraat 32

Meer dan 100 kantoren in Nederland en Azië
New York — Londen — Tanger

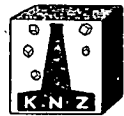
HANDELSBEMIDDELING

FINANCIERING VAN IM- EN
EXPORTTRANSACTIES

ROTTERDAMSCH
BANK

CHÈQUE-
EN
BANKGIRO-
VERKEER

250 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIË

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van.
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

LOCOMOTIEF

ZEER OUDE
GENEVER

„HOLLANDIA“

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR · TE
VLAARDINGEN

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Prof. Dr C. Campagne, *Het Nederlands bouwkasbedrijf en het rendement bij nieuwbouw.*

De bouwkaspen vervullen nog een ondergeschikte rol bij het verstrekken van hypotheecair crediet. Het is evenwel te verwachten, dat hun desbetreffend aandeel in de naaste toekomst in versneld tempo zal toenemen. Nieuwbouw-financiering met toepassing van de financieringsregeling 1948 geeft voor de investeerder een niet hoog rendement en kan voor de particulier, die uit eigen middelen slechts de minimum kapitaalvereisten op kan brengen, onder omstandigheden tot moeilijkheden aanleiding geven. Het financiële systeem der bouwkaspen dient op actuariële gronden te worden gewijzigd. Overgang van het renteloze systeem naar een gemitigeerd renteverrekenend systeem lijkt onafwijsbaar. Een geleidelijke overgang is doorvoerbaar. De behoefte van de bouwkaspen aan vreemd geld zal bij een voortdurende productie en een handhaving van een niet te lange wachttijdperiode zeer groot zijn. Slagen de bouwkaspen erin in ruime mate vreemde middelen aan te trekken dan zullen zij voor het herstel en de aanvulling van de woningvoorraad belangrijke diensten aan de samenleving kunnen bewijzen.

H. Lancée, *De fiscale verrekening van het oorlogsverlies in Indonesië.*

De wettelijke regeling inzake de fiscale verrekening van het oorlogsverlies in Indonesië wordt in dit artikel aan een uitvoerige kritische beschouwing onderworpen. Volgens de schr. had mogen worden verwacht, dat de wetgever uitdrukkelijk verklaarde, dat baten en lasten, die betrekking hebben op de oorlogsjaren, tot het oorlogresultaat moeten worden gerekend. Dit dan om tot uitdrukking te brengen, hetgeen iedereen als het enig juiste aanvoelt. De praktijk gedraagt zich daar ook naar. Met het definitief vaststellen van het oorlogsverlies wordt gewacht tot m.b.t. tal van punten zekerheid is verkregen. De aanwijzingen aan de Inspecties stimuleren dit streven niet. Het lijkt niet verantwoord, dat het jaar 1941 buiten heffing is gebleven en de vrijwillig betaalde bedragen niet zijn verrekend. Ten onrechte is uitgegaan van de praemisse, dat het berekende resultaat van de onderbrekingsperiode altijd negatief zal zijn. Dit had kunnen worden ondervangen door de onderbrekingsperiode als één belastingjaar aan te merken. Door aan de vrije afschrijvingen terugwerkende kracht te geven tot 1 Januari 1942 wordt een willekeurig bedrag van het oorlogsverlies verrekend met de winst van latere jaren.

Dr Ir J. Bergmans, *Rechtszekerheid in de arbeid.*

Het doorvoeren van de product- en bedrijfschappen brengt voor de industrie grote gevaren met zich. De fout in de opzet van de product- en bedrijfschappen is, dat men meent, dat er zich automatisch een goed arbeidsrecht zal vormen door het samenwerken van de vertegenwoordigers van de ondernemers en van de werknemers in één college. Door de Overheid wat invloed te geven wil men corporatisme vermijden en door aan de organisatie verordenende bevoegdheid te verlenen wil men het gevaar van overheidsbevoogding omzeilen. Gedurende het werken van deze organisatie zal zich dan een bepaald arbeidsrecht gaan vormen. Men vergeet, dat men een spel gaat spelen, waarbij de inzet is: de bloei van ons industriële leven. De juiste methode van werken is: 1. bepalen, hoe in de moderne industriële verhoudingen de rechtsbindingen moeten zijn; 2. deze vastleggen in de wet en 3. organisaties in het industriële leven stichten, die binnen de grenzen van dit arbeidsrecht het noodzakelijke organische verband leggen. Hierop gaat schr. uitvoerig in.

SOMMAIRE.

Prof. Dr C. Campagne, *Les caisses néerlandaises de crédit immobilier et le rendement dans la construction nouvelle.*

Il convient de remanier le système financier des caisses de crédit immobilier qui, en matière d'octroi de crédits hypothécaires, jouent encore un rôle subordonné. Il paraît inévitable de changer le système de crédits gratuits en un système mitigé de crédits productifs d'intérêt. Si les caisses réussissent à attirer des capitaux, elles pourront rendre d'éminents services à la restauration et la reconstruction de nouvelles habitations.

H. Lancée, *La liquidation du point de vue fiscal des pertes résultant de la guerre en Indonésie.*

L'auteur examine et critique les dispositions légales qui régissent la matière susdite.

Dr Ir J. Bergmans, *La garantie légale dans le travail.*

C'est une erreur de croire que le projet sur l'organisation professionnelle amènera automatiquement la création d'une bonne législation sur le travail par la coopération entre les employeurs et les employés, au sein d'un collège unique. La bonne méthode consiste:

- 1e. à déterminer les droits et devoirs du point de vue légal qui doivent régir les rapports entre les parties intéressées dans l'activité industrielle moderne;
- 2e. à fixer ces droits et devoirs dans un texte légal;
- 3e. à créer des organisations pouvant, dans le cadre même qui couvre cette législation sur le travail, servir d'agents de cohésion.

SUMMARIES.

Prof. Dr C. Campagne, *Netherlands building societies and rentals of newly built houses.*

The financial policy of the building societies, which still play a minor part in supplying mortgage-credits, should be altered. A change-over from the interest-free system to one whereby a moderate rate of interest is given would seem to be imperative. If the building societies should succeed in attracting ample capital from outside sources they will be able to render important services as regards the reconstruction and building of dwellings.

H. Lancée, *The fiscal settlement of war-losses in Indonesia.*

The legislation covering the settlement of war-losses in Indonesia is commented upon in detail in this article.

Dr Ir J. Bergmans, *Legal security in labour.*

A mistake in the set-up of production- and industrial committees is the belief that good labour-conditions are automatically obtained by the collaboration of representatives of employers and employees in one board. The correct method is: 1) determination of the legal commitments under modern industrial conditions; 2) enactment of these commitments; 3) formation of organizations in industries for making the necessary internal arrangements within the limits of this labour-legislation.

HET NEDERLANDS BOUWKASBEDRIJF EN HET RENDEMENT BIJ NIEUWBOUW¹⁾.

Bouwkassen.

Naar verhouding hebben de bouwkassen hier te lande tot nu toe bij de verstrekking van hypotheecair crediet een rol van ondergeschikte betekenis gespeeld.

Slechts enkele kassen dateren uit de dertiger jaren, de meeste kassen zijn opgericht tijdens de bezetting of in de periode volgende onmiddellijk na de bevrijding.

Hieruit volgt, dat vele dezer bouwkassen de kinderziekten nog meemaken en het consolidatieproces nog geenszins is voltrokken.

De zeer ondergeschikte rol van de bouwkassen bij het verstrekken van hypotheecair crediet blijkt uit de volgende gegevens.

Is het totaal hypotheecair crediet van hypotheekbanken rond f 550 mln, dat der gezamenlijke levensverzekeringmaatschappijen ongeveer f 250 mln, het totaal hypotheecair crediet der bouwkassen bedraagt slechts een f 10 mln. Dat dit laatste bedrag zo laag is, vindt mede zijn oorzaak in het feit, dat vele bouwsparenders, welke voor toekenning van hypotheecair crediet in aanmerking komen, dit niet opnemen, omdat de mogelijkheid om het te gebruiken ontbreekt.

Materiaalschaarste is oorzaak, dat slechts in beperkte mate tot nieuwbouw kan worden overgegaan, en aankoop van bestaande panden is wegens gebrek aan aanbod veelal niet aantrekkelijk.

Het totaal ingeschreven bedrag aan bouwkapitaal beloopt bij de bouwkassen rond f 300 mln; bij een enigermate ruimere mogelijkheid tot bouwen zal de hypotheekportefeuille van de bouwkassen dus snel moeten stijgen.

Ook uit hoofde van andere overwegingen lijkt het niet onwaarschijnlijk; dat de belangrijkheid der bouwkassen in Nederland zal toenemen.

In de eerste plaats kan het overheidstoezicht, dat sinds 1947 is ingesteld — zij het, dat deze regeling provisorisch is —, stimulerend op de ontwikkeling werken. Na de sanering, die de Verzekeringskamer, welke met het toezicht is belast, moet bewerkstelligen, zal er een zeker aantal bouwkassen overblijven. Ten aanzien van deze is aannemelijk, dat zij geacht mogen worden de financiële belangen van de bouwsparenders op behoorlijke wijze te kunnen behartigen. Het behoeft geen betoog, dat de overblijvende bouwkassen ook de meest deskundig geleide bouwkassen zijn met open oog voor de diensten, welke zij het publiek in de vorm van bouw-technisch advies kunnen aanbieden. Per saldo is het welslagen van een bedrijf in hoge mate afhankelijk van de vertrouwenspositie, welke het in de gemeenschap kan innemen. Slaagt het bedrijf erin een dergelijke positie te verwerven, dan is ontwikkeling en ontplooiing het gevolg.

In de tweede plaats is de verwachting niet ongerechtvaardigd, dat de Overheid zich van de bouwkassen zal bedienen bij haar wettelijke taak tot verbetering der volkshuisvesting. Treden de bouwkassen in dit verband als intermediaire instantie op, dan heeft dit een automatische vermeerdering van de productiviteit als gevolg.

Wij moeten thans overgaan tot beantwoording van de vraag in hoeverre het onder de huidige abnormale omstandigheden van sterk verhoogde materiaalkosten en lonen en gebonden huren op niveau 1940 mogelijk is op rendabele wijze investering in nieuwbouw te doen plaatsvinden.

Rendement bij nieuwbouw.

Het bouwkostenpeil ligt thans op een ongeveer 3½ maal zo hoog peil als voor het uitbreken van de laatste wereldoorlog.

¹⁾ Voordracht gehouden op 23 Juni 1949 te Parijs tijdens het Congres ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het „Institut des Actuaire Français”.

Wil men dus de huren der nieuw te bouwen woningen in een redelijke verhouding stellen tot de huren van de bestaande woningvoorraad, die tot het peil van 1940 zijn beperkt, dan moet een aanzienlijk deel van de exploitatiekosten worden gedekt door bijdragen van de Overheid.

Krachtens de financieringsregeling 1947, nader gewijzigd door de financieringsregeling 1948, worden door de Staat vergoedingen gegeven voor niet-rendabele exploitatiekosten.

Het verschil per jaar tussen de huur en de totale exploitatiekosten (vastgesteld volgens bepaalde normen) vormt de netto-opbrengst. Deze wordt geacht de annuïteit te zijn over 50 jaar van de rendabele bouwkosten op 4½ pCt rentebasis.

Gekapitaliseerd stelt dit bedrag de rendabele bouwkosten voor.

Het bedrag der niet-rendabele bouwkosten is het verschil tussen de bedragen der totale genormeerde bouwkosten en der rendabele. De Staat vergoedt nu op rentebasis van 4 pCt de jaarlijkse rente over de niet-rendabele bouwkosten, terwijl het bedrag der niet-rendabele kosten in de vorm van een bijdrage ineens na 10 jaar door het Rijk zal worden voldaan, met dien verstande evenwel, dat indien inmiddels huurwijziging zou zijn opgetreden, de rendabele stichtingskosten dienovereenkomstig worden herzien, waardoor mede het bedrag der onrendabele bouwkosten wijziging ondergaat en op deze gewijzigde basis de afrekening door de Staat plaatsvindt.

Onverdeeld gunstig is deze regeling niet ontvangen, noch van de zijde van aspirant eigenaar-bouwers, noch van de zijde van hypotheecair crediet verstreckende instellingen.

De financiering brengt mede, dat de eigenaar-bouwer ten hoogste 15 pCt der genormeerde bouwkosten, d.i. 13 pCt der genormeerde stichtingskosten, via de gemeenten in de vorm van een tweede hypotheek met verplichte aflossing van 2 pCt per jaar kan krijgen, voor een eerste hypotheek ad 70 pCt van de genormeerde stichtingskosten, dus bouwkosten en grondwaarde, moet zorgen en de rest zelf moet kunnen forneren.

Uit becijferingen is nu gebleken, dat het rendementsniveau, gelet op de bijzondere risico's, als laag moet worden gewaardeerd. Het rendement bij zelffinanciering is nl. 4½ pCt, terwijl in de gevallen, waarbij de bouwer gebruik moet maken van eerste en tweede hypotheek het rendement van zijn geïnvesteerde geld 4½ pCt wordt.

Deze voorstelling van zaken is echter te gunstig, omdat de vaststelling van de stichtingskosten en daarmee van de onrendabele bouwkosten slechts volgens bepaalde richtlijnen en maxima mag plaatsvinden. De bouw van een pand op basis van deze genormeerde stichtingskosten is nu slechts mogelijk, indien bij die bouw zodanige versoberingen worden ingevoerd, dat in feite te kort wordt gedaan aan de in dit opzicht te stellen niet onredelijke eisen.

De werkelijke stichtingskosten zijn dus hoger dan de genormeerde.

Stellen wij de eerste 10 pCt hoger dan de genormeerde, dan wordt daardoor het rendement bij zelffinanciering verlaagd tot 3½ pCt en bij financiering met eerste en tweede hypotheek tot 3 pCt.

Aantrekkelijk voor de institutionele beleggers als levensverzekeringmaatschappijen wordt de investering in nieuwbouw in het algemeen niet geacht; de levensverzekeringmaatschappijen investeren dan ook alleen in nieuwbouw, indien door bijzondere financiële tegemoetkomingen van a.s. huurders het rendement kan worden opgevoerd.

Hypotheecair crediet.

Zoals reeds is opgemerkt, is voor het geval de financiering geschiedt met behulp van een eerste en tweede hypotheek, de eerste hypotheek 70 pCt van de genormeerde stichtingskosten en de tweede, door de gemeente

te verstrekken hypotheek, ten hoogste 13 pCt dezer genormeerde stichtingskosten.

In het algemeen is het wel mogelijk voor de bouwer een hypothecair crediet van 70 pCt van de genormeerde stichtingskosten op 4 pCt rentebasis te verkrijgen, hetzij van hypotheekbanken, hetzij van levensverzekering-maatschappijen dan wel van pensioenfondsen.

De rentebasis van de tweede hypotheek is voor 10 jaar wettelijk vastgesteld op 4 pCt.

Heeft nu geen huurverhoging in de loop der eerste 10 jaar plaats, dan is de bouwer in staat, daar de rijksbijdrage na 10 jaar 50 pCt van de genormeerde stichtingskosten bedraagt; dit bedrag te bezigen als aflossing van de tweede hypotheek en gedeeltelijke aflossing van de eerste hypotheek.

Nemen wij voorts aan, dat de bouwer het meerdere van de netto-huuropbrengst boven 4 pCt van zijn geïnvesteerde eigen geld bezigt voor rente en aflossing van de hypotheek — hij verkrijgt gedurende de eerste 10 jaren behalve de huuropbrengst bovendien per jaar 4 pCt van de onrendabele bouwkosten — dan is na 10 jaar de tweede hypotheek geheel afgelost en bedraagt de eerste hypotheek nog 28 pCt van de genormeerde stichtingskosten of wel 55 pCt van de waarde van het pand, welke dan moet worden gesteld op de kosten van de grond, vermeerderd met de rendabele bouwkosten.

Heeft daarentegen wel huurverhoging plaatsgevonden, dan is in het extreme geval, dat de netto-huurverhoging volgens de regeling over 40 jaar gekapitaliseerd op $4\frac{1}{2}$ pCt basis aequivaleert met de toeneming der onrendabele bouwkosten, de totale hypotheek, gelet op aflossingen als hiervoor vermeld, gedaald van 83 pCt tot 78 pCt van de genormeerde stichtingskosten.

Aangezien de waarde van het onderpand dan kan worden gesteld op de genormeerde stichtingskosten, resulteert bij deze gang van zaken een hoge schuld op het onderpand.

Het zal dan voor de eigenaar niet mogelijk zijn de schuld op basis van 4 pCt af te doen, m.a.w. novatie zal plaats moeten hebben op een hogere rentebasis.

Als conclusie kan worden gesteld, dat bij de gevolgde wijze van aflossen na 10 jaar op het onderpand nog een aanmerkelijke schuld drukt.

Als regel wordt door de hypothecair crediet verstrekende instellingen dan ook de eis gesteld, dat de minimum-aflossing op de eerste hypotheek 2 pCt van het oorspronkelijk bedrag der eerste hypotheek moet bedragen.

Uiteraard kan dit voor de debiteur-nieuwbouwer moeilijkheden bij de financiering opleveren, immers op deze hogere aflossing zijn de inkomsten uit het pand niet berekend.

Bouwkashypotheek.

Voor de bouwkas is een bijzondere regeling getroffen. Voor zover door de bouwkas hypotheek worden verstrekt uit de collectieve middelen van de kas zijn deze hypotheek het geïnvesteerde bedrag van het spaartegoed van de deelhebbers.

In verband met het feit, dat in de regel de afgesloten bouwkapitalen te laag zijn vastgesteld, kan de bouwkas-hypotheek veelal niet hoger zijn dan de rendabele stichtingskosten, hetgeen neerkomt op 50 pCt van de genormeerde stichtingskosten.

Volgens de wettelijke regeling moet de bouwer, behalve het verschil tussen werkelijke stichtingskosten en genormeerde stichtingskosten, 15 pCt van de genormeerde bouwkosten en de kosten van de grond kunnen financieren, hetgeen neerkomt op 17 pCt van de genormeerde stichtingskosten.

Een resterende hypotheek is dus nodig van 33 pCt van de stichtingskosten. Als regel wordt nu de overblijvende benodigde 33 pCt door de gemeente verstrekt, of, zo de bouwkas ook dit restant financiert, voor rente en

aflossing door de gemeente, waarin het pand zich bevindt, gegarandeerd.

Het risico van de bouwkas beperkt zich dus tot de rendabele stichtingskosten.

Het toezicht op de bouwkas.

Het overheidstoezicht op de bouwkas is slechts voorlopig geregeld. De Wet Voorlopige Voorzieningen Bouwkassen, Staatsblad No G 331, is een zeer summiere en houdt slechts in, dat het aan bouwkas verboden is te acquireren, tenzij van dit verbod ontheffing door de Verzekeringkamer is verleend.

Deze ontheffing wordt verleend, indien en voor zover aan bepaalde kapitaaleisen ter meerdere waarborg voor het nakomen der aangegane verplichtingen is voldaan.

Het minimum-waarborgkapitaal is f 25.000, terwijl dit bedrag hoger wordt naarmate de hypotheekportefeuille, uit de collectieve middelen verstrekt, groter wordt.

Het waarborgkapitaal moet met inachtneming van een maximum van f 500.000 5 pCt van het uit collectieve middelen verleende hypothecaire bedrag uitmaken.

Vervolgens moet de administratie aan redelijke eisen voldoen, de spaar- en aflossingsbijdragen moeten op een geblokkeerde rekening bij een door de Verzekeringkamer goedgekeurde bank worden gestort, zodat waarborg aanwezig zijn, dat geen spaarbijdragen voor andere doeleinden dan hypotheekverlening kunnen worden gebezigd.

Tenslotte is er een zeer ruime machtiging aan de Verzekeringkamer gegeven, bepalende, dat, indien tegen de personen, die met de leiding der bouwkas belast zijn, bedenkingen bestaan, geen ontheffing mag worden verleend.

Deze voorlopige wet heeft reeds zeer nuttig gewerkt. Bestond er aan het begin van 1947, vóór de wet in werking trad, een 40-tal bouwkas, slechts een 15-tal heeft ontheffing verkregen, zodat een 25-tal uitgeschakeld werd, waarvan de gestie dan wel de financiële toestand niet gedoogde, dat het langer voortging met het afsluiten van nieuwe contracten.

Het financiële systeem der bouwkas.

Door de overgrote meerderheid der bouwkas wordt het bedrijf uitgeoefend volgens het oude, wellicht als verouderd aan te merken, continentale systeem, d.w.z. volgens het renteloze systeem. De spaarders sparen renteloos en krijgen daartegenover een renteloze hypotheek.

De in voorbereiding zijnde definitieve wet omtrent het toezicht op de bouwkas zal evenwel een uitspraak moeten doen omtrent de al dan niet toelaatbaarheid van het renteloze stelsel.

Op actuariële gronden kan het renteloze systeem zonder meer niet toelaatbaar worden geacht.

Het is duidelijk, dat dit systeem alleen dan de spaarders in gelijke conditie brengt, indien de wachttijd constant is. Immers, dan is in alle gevallen het rentenadeel door het niet betalen van rente over het spaartegoed gelijk en evenzo het voordeel van de renteloze hypotheek.

Voorts is dan per eenheid van bouwkapitaal de renteloze hypotheek een vast bedrag.

Is de wachttijd variabel door veranderlijke productie, dan is het saldo van rentevoor- en -nadeel eveneens veranderlijk.

De spaarders zijn dus zozeer gebonden aan de collectiviteit, dat zij naar gelang van hun plaats in deze meer of minder voor- dan wel nadeel genieten, resp. onder vinden, zonder dat zij zich hiervan bewust zijn.

De scherpste inaequivalentie treedt op voor de laatste spaarders ingeval de bouwkas tot liquidatie moet besluiten. Men kan deze laatste spaarders geen renteloze hypotheek meer geven, doch het gespaarde geld zonder enige vergoeding slechts restitueren.

Het grootste voordeel hebben de spaarders in de aanloopperiode; dit voordeel wordt evenwel verhaald op de latere spaarders.

Nivelleringsbijdragen, welke van spaarders met zeer korte wachttijden worden geheven ter compensatie van het rentevoordeel, bewerken veelal een onvoldoende compensatie, doordat zij veel lager zijn dan de technisch noodzakelijke nivelleringsbijdragen, welke zouden moeten worden gereserveerd in een nivelleringsfonds, dat aan de latere spaarders naar rato van hun nadeel bij liquidatie van de kas zou moeten worden gegeven ter compensatie daarvan.

Consequent doorvoering van nivelleringsbijdragen herleidt de renteloze kas tot een renteverrekenende.

De productie van de Nederlandse bouwkas is de laatste jaren, waarin de geldruimte aanzienlijk is verkrapt, teruggelopen.

Hieruit zou een wachttijdverlenging voortvloeien, ware het niet dat veel spaarders het hypothecaire crediet, waarvoor zij in aanmerking komen, niet opnemen, omdat zij geen voor hen geschikt huis kunnen kopen, dan wel niet tot nieuwbouw overgaan, omdat een desbetreffende vergunning niet werd verkregen in verband met de schaarste aan bouwmaterialen. Hierdoor heeft zich het wachttijdverlengend effect door de verminderde productie nog niet gemanifesteerd. Dit neemt evenwel niet weg, dat, zodra de belemmeringen in dit opzicht zijn opgeheven, dit effect zich zal openbaren ten detrimente van de renteloze bouwkas. Voor zover deze althans niet in staat zijn hun productie op een behoorlijk peil te handhaven, zal de wachttijdverlenging een verdere productievermindering ten gevolge hebben.

Van de zijde van de renteloze bouwkas wil men de spaarders, die volgens de lange wachttijd nog niet aan de beurt komen, helpen, door de toekenning van een rentevragende overbruggingshypotheek, welke dan t.z.t., wanneer de desbetreffende spaarder aan de beurt is, overgaat in een renteloze hypotheek.

Het aantrekken van vreemd geld, dat bij de renteverrekenende bouwkas op natuurlijke wijze tot stand kan komen en waardoor de wachttijd kan worden gedirigeerd, wordt bij de renteloze bouwkas langs de weg van overbruggingshypotheken tot een enigermate meer bevestigende regeling gebracht. Het bezwaar blijft evenwel, dat ongelijke behandeling van bouwspaarders plaatsvindt.

In economisch opzicht staan de bouwspaarders dan alleen gelijk, indien de op het moment van hypotheekverlening te berekenen rente over de spaarbijdragen verrekend wordt met de voor de hypotheek verschuldigde rente.

Men dient ook hier, zoals dit in de levensverzekeringsovereenkomst noodzakelijk is gebleken, een aequivalentiebeginsel in te voeren.

Het aequivalentiebeginsel in dit verband eist, dat alle contracten, uitgaande van de op het moment van hypotheekverlening bestaande economische waardeschatting van hypotheekrente enerzijds en spaarrente anderzijds, in economisch opzicht gelijkwaardig moeten zijn.

Uiteraard is de hypotheekrente, zo goed als de spaarrente, onderhevig aan de conjunctuur; deze conjunctuur-aanpassing is noodzakelijk.

Het renteloze stelsel tracht deze te ontgaan; evenwel ontstaan daardoor de nadelen, welke boven omschreven zijn en welke a priori tot discriminatie van spaarders aanleiding geven.

Het is een utopie te menen, dat men ongestraft de economische orde kan doorbreken en in een sector van het economisch leven de rentefactor kan negeren.

Overgang naar een gewijzigd systeem.

Slechts een gemitigeerd renteloos stelsel, dat men met meer recht een gemitigeerd renteverrekenend stelsel zou kunnen noemen, is aanvaardbaar.

Nadat de minimumwachttijd is vervuld — te dien

opzichte geldt als eis, dat tenminste 20 pCt van het bouwkapitaal is gespaard — is het moment, waarop de hypotheek wordt verstrekt naar keuze van de deelhebber.

Opgemaakt wordt het spaarrentebedrag, berekend naar de geldende spaarrente. Er wordt nu een renteloze hypotheek verstrekt, waarvan de grootte wordt bepaald aan de hand van een vergelijking, waarbij de opgerente spaarrente gelijk gesteld wordt aan de contante waarde van de niet-verschuldigde geldende hypotheekrente.

De resterende bouwkashypotheek, zijnde het bouwkapitaal verminderd met het gespaarde bedrag en de renteloze hypotheek, wordt als rentedragende hypotheek verstrekt.

Practisch wordt bij dit systeem een wachttijd gefixeerd. Door het aantrekken van vreemd geld kan de bouwkas aan zijn verplichtingen blijvend voldoen.

Uit berekeningen van het benodigde vreemde geld, gemaakt bij bepaalde onderstellingen omtrent de toetreding van spaarders als functie van de tijd, zowel voor het renteverrekenende stelsel als voor het gemitigeerde stelsel, is gebleken, dat een bouwkas bij een constante productie na de aanlooptijd voortdurend een bedrag aan vreemd geld ter beschikking moet hebben van ongeveer het drie- à vijfvoud van de jaarlijkse productie.

Bij een variabele productie is het benodigde bedrag aan vreemd geld uiteraard evenzeer variabel.

Gelet op de uitkomsten dezer berekeningen zal de bouwkas in zeer aanzienlijke mate een beroep moeten doen op de kapitaalmarkt ter verschaffing van de vreemde middelen.

De omzetting van een renteloze bouwkas in een kas, welke volgens het gemitigeerde systeem wil gaan werken, kan slechts geleidelijk geschieden. De actuaire zal hier een belangrijke rol moeten vervullen teneinde het systeem van geleidelijke omzetting te ontwerpen en door correctief ingrijpen zo goed mogelijk te doen slagen.

Dat een meer aan de economische structuur aangepast bouwkaswezen waarde voor de samenleving heeft, en goede diensten, uitgesproken in een herstelperiode, kan bewijzen, is naar mijn overtuiging duidelijk.

Amsterdam.

C. CAMPAGNE.

DE FISCALE VERREKENING VAN HET OORLOGSVERLIES IN INDONESIË.

Inleiding.

Alvorens tot behandeling van het eigenlijke onderwerp wordt overgegaan, lijken enkele aantekeningen van meer algemene aard wel nuttig.

De aanval van Japan op Pearl Harbour had plaats op 7 December 1941, waarop Nederland prompt antwoordde met een oorlogsverklaring. Op 8 December 1941 had de Nederlands-Indische Regering alle Japanners gearresteerd. De capitulatie van Nederlands-Indië is gedateerd 8 Maart 1942; op 22 Augustus 1945 wordt in Nederlands-Indië bekend gemaakt, dat Japan 15 Augustus 1945 had gecapituleerd. Inmiddels was 17 Augustus 1945 de „Republiek Indonesia” afgekondigd.

Gedurende de bezetting hebben de Japanners de Westelingen in concentratiekampen opgeborgen, de Chinezen sterk in hun bewegingsvrijheid belemmerd en de Indoneziërs betrekkelijk ongemoeid gelaten.

Na de bezetting zijn de oorspronkelijke eigenaars zoveel mogelijk weer in het bezit van hun bedrijf hersteld. Het tijdstip, waarop dit geschiedde, was naar omstandigheden zeer verschillend.

Door verschillen en vernieling is door vele ondernemingen aanmerkelijke schade geleden. De Overheid heeft zich — behoudens een vergoeding wegens het op haar instigatie aanhouden van excess-voorraden — niet verplicht bij te dragen in de door de ondernemingen geleden schade.

Bij geleidelijk herstel van het Nederlands gezag werd de belastingplicht ingevoerd. In beginsel zijn de verliesverrekkenbaar met het zuiver inkomen over de twee volgende kalenderjaren. Daar de meeste gebieden niet eerder dan met ingang van 1 Januari 1946 tot belastinggebied zijn verklaard, gaan de compensabele verliezen praktisch gesproken niet verder terug dan tot het jaar 1944. Ten aanzien van de bezettingjaren is overigens bepaald, dat de administratie met belastingheffing daarover generlei bemoeienis heeft.

Bijzondere regeling.

Een bijzondere regeling is in het leven geroepen ten aanzien van belastingplichtigen wier bedrijf binnen Nederlands-Indië gedurende het jaar 1942 en volgende jaren, dan wel gedurende een gedeelte daarvan, onderbroken is geweest.

De bijzondere regeling, aangenomen 15 October 1948 en afgekondigd in Staatsblad 1948 Nr 278, houdt in, dat het verlies over de periode van onderbreking gelijkelijk wordt verdeeld. De aanvangsdatum van de onderbrekingsperiode is gesteld op „het tijdstip onmiddellijk volgende op het einde van het laatstelijk vóór de bezetting door Japan van Nederlands-Indië verstreken jaar”. Dit is, voor zover het boekjaar gelijk is aan het kalenderjaar, 1 Januari 1942. Het eindpunt van de periode wordt gevormd door het tijdstip van hervatting van een enigermate normale bedrijfsuitoefening. Dit ligt dus vóór de omstandigheden totaal verschillend en wordt door de omstandigheden bepaald. Ten aanzien van importeurs is een tamelijk veel voorkomende datum 1 Januari 1947. Gecompenseerd worden overeenkomstig de normale wettelijke voorschriften de verliezen van de laatste twee jaren, in casu dus het verlies over de jaren 1945 en 1946, hetgeen dan voor elk dezer jaren gesteld is op $\frac{1}{5}$ van het geheel.

Het tijdstip van hervatting van een enigermate normale bedrijfsuitoefening behoeft geenszins samen te vallen met het begin van een boekjaar. Stel, dat dit tijdstip is 1 Juli 1947 en dat het boekjaar parallel loopt met het kalenderjaar. Het verlies, waarop de bijzondere regeling moet worden toegepast (hierna te noemen oorlogsverlies), is dan geleden in de periode 1 Januari 1942—1 Juli 1947, dus in 66 maanden. Voor de vaststelling van de belastbare winst 1947 wordt het resultaat van de eerste zes maanden van het jaar 1947 dan geacht te hebben bedragen $\frac{6}{66}$ van het totale oorlogsverlies. Dit komt dan in mindering van de winst over het tweede halfjaar 1947, benevens $\frac{12}{66}$ voor het jaar 1945 en $\frac{12}{66}$ voor het jaar 1946.

De regeling is niet dwingend voorgeschreven doch facultatief gesteld. Zij wordt alleen toegepast indien door betrokkenen het verzoek daartoe is gedaan. Dit verzoek zal dus niet worden gedaan indien op enigerlei wijze aannemelijk kan worden gemaakt, dat de roof of vernieling de laatste jaren voorafgaande aan het tijdstip van hervatting heeft plaats gehad.

Uiteraard sluit dit laatste een zeer ongelijke behandeling van het oorlogsverlies in. Weet men bijv. door getuigenverklaringen aannemelijk te maken, dat een belangrijk gedeelte van de verliezen in 1945 is geleden, doordat de installatie dat jaar is vernield, dan kan dit tot een aanmerkelijk hoger compensabel verlies leiden dan in het geval geen getuigen verhanden worden gevonden.

Verder kan het handhaven van het beginsel der staande verliescompensatie zeer verschillend werken. Worden direct na hervatting exorbitante winsten gemaakt dan zal het compensabel gedeelte van het oorlogsverlies volledig kunnen worden verrekend. Worden in het begin bescheiden winsten gemaakt dan is de kans zeer groot, dat het compensabel gedeelte in het oorlogsverlies voor een groot stuk onverrekend blijft. Er is dan ook wel eens betoogd, dat het billijker was geweest indien uitdrukkelijk was voorgeschreven, welk gedeelte van het oorlogsverlies

kon worden verrekend en dan door afschrijving over een reeks van jaren.

Heeft de hervatting laat plaats dan houdt dit automatisch in dat een geringer gedeelte van het oorlogsverlies compensabel is. Dit doet niet prettig aan, aangezien de ondernemer zelf het tijdstip van hervatting veelal niet in de hand heeft. Aan dit bezwaar is tegemoetgekomen door de bepaling in de ordonnantie, dat voor de vaststelling van de evenredigheid als uiterste datum van hervatting 1 Januari 1948 wordt aangenomen. De bedoeling hiervan is volgens de toelichting het verlies over de compensabele jaren niet lager te stellen dan op $\frac{1}{6}$ gedeelte van het gehele oorlogsverlies.

Artikel 2 van de onderhavige ordonnantie bevat verder de bepaling, dat ook voor een eventuele restitutie van oorlogswinstbelasting het oorlogsverlies, na daartoe gedaan verzoek, evenredig kan worden verdeeld.

Vrije afschrijvingen.

Bij besluit van de Lt G.G. van 4 October 1948, Nr 12 (Staatsblad 1948 Nr 252) is bepaald, dat ten aanzien van de vennootschapsbelasting de grootte van de afschrijving op zaken, die voor de uitoefening van het bedrijf worden gebezigd, wordt bepaald door hetgeen volgens de boekhouding is afgeschreven. Deze wijziging van de vennootschapsbelasting dient vermelding omdat hieraan terugwerkende kracht is verleend. Zij is voor het eerst van toepassing op het jaar, waarin de bezetting door Japan van Nederlands-Indië heeft plaats gevonden. De vennootschappen zijn dus sedertdien vrij in de bepaling van hun afschrijvingen, met dien verstande, dat niet meer mag worden, afgeschreven dan het bedrag van de uitgaven of kosten. In de toelichting wordt uitdrukkelijk vermeld, dat aan belastingplichtigen (uitsluitend rechtspersonen) op deze wijze de mogelijkheid wordt geboden over de oorlogsjaren geen afschrijving te verrichten.

Aanvullende interpretatie.

Tot zover dan de wettelijke regeling. Daarnaast zijn aan de Hoofden der Inspecties aanwijzingen gegeven, waarvan o.a. afschriften zijn verstrekt aan de Indische Ondernemersbond. Ten aanzien van de teruggevonden voorraden wordt daarin bepaald, dat deze mogen worden gewaardeerd tegen marktprijs, ook al heeft en houdt men tot systeem waardering tegen kostprijs. Betreft het gedurende de bezettingstijd gevormde voorraden dan is voor de betrokken vennootschap de marktwaarde van deze goederen belastbare bate op het tijdstip van de vondst dezer voorraden. Had de vondst plaats voordat van hervatting van een enigermate normale bedrijfsuitoefening sprake was dan vermindert deze bate het oorlogsverlies. Het wordt niet uitgesloten geacht, dat deze bate zo groot is, dat per saldo geen sprake is van oorlogsverlies. Van een bijzondere regeling is dan geen sprake meer. Mocht in bedoelde gevallen, aldus de aanschrijving van 20 Mei 1949, de voorraad zijn aangetroffen nog in het jaar 1945, dan bestaat er geen bezwaar tegen, het lichaam alsnog over de met inachtneming van dit voordeel berekende winst over het boekjaar 1945 in de vennootschapsbelasting te betrekken, uiteraard na aftrek van de eventueel over de jaren 1943 en 1944 afzonderlijk berekende verliezen. Dit wordt niet in strijd geacht met de aanschrijving van 9 December 1947, waarin is bepaald, dat de administratie met de belastingheffing over de bezettingjaren generlei bemoeienis heeft, omdat de onderhavige belasting niet als een heffing over de bezettingjaren kan worden aangemerkt.

Ten aanzien van de *vorderingen* wordt opgemerkt, dat het opnemen van vooroorlogse vorderingen op de heropeningsbalans tot het nominale bedrag slechts kan worden aanvaard voor zover de gegoedheid vaststaat of door belastingplichtige alsnog aannemelijk wordt gemaakt. In de aanwijzing wordt niet vermeld de moeilijkheid ont-

staan door art. 52 van de Ordonnantie Rechtsherstel (Stbl. 1947 Nr 70). Dit artikel bepaalt, dat wanneer een vooroorlogse vordering na Augustus 1943 is voldaan de betaling slechts gelding heeft tot een bepaald percentage van de nominaal betaalde som. Dit percentage bedraagt voor betalingen in September 1943 90 pCt en loopt geleidelijk af tot 3 pCt voor betalingen na 31 Juli 1945. Deze bepaling houdt verband met de door de Japanners in het leven geroepen overtollige geldruimte, waaraan na de bezetting radicaal een einde is gemaakt. In totaal was in omloop aan Japanse guldens een bedrag van 8 milliard. Binnen een daartoe gestelde termijn is 270 miljoen ingeleverd tegen 3 cent per Japanse gulden. De rest is waardeeloos verklaard. De Chinezen achten de bepaling art. 52 Ordonnantie Rechtsherstel onbillijk en zijn in de regel niet van zins nogmaals te betalen. In de praktijk komt dan ook van de vermelde regeling weinig terecht.

Ter zake van mogelijke praetenties op het Land, waaronder die wegens het verlies van op last der toenmalige Regering aangehouden voorraden of op Haar last destijds vernietigde voorraden wordt o.a. opgemerkt, dat, indien de betrokken vennootschap of persoon in de boekhouding en in aansluiting daarop in de heropeningsbalans een vordering ter zake heeft opgenomen, deze, mits tot een redelijk bedrag opgebracht, kwalijk kan worden gewraakt.

Wat de schulden betreft zullen deze in het algemeen, wanneer het ontstaan valt vóór de bedrijfshervatting, op de heropeningsbalans dienen te worden opgenomen. „Evenals bij de beoordeling van de vorderingen zal ook hier een zo soepel mogelijk standpunt moeten worden ingenomen, m.a.w. van de eigen boekhouding van betrokkenen slechts worden afgeweken indien deze bepaaldelijk niet aanvaardbaar is”. Vermeld wordt hier niet de moeilijkheid, ontstaan door de omstandigheid, dat nog niet volledig is geregeld, welke rente de banken in rekening mogen brengen over de bezettingsjaren. Te dezer zake moet de zgn. rentecommissie nog uitspraak doen.

Wel wordt opgemerkt, dat de door de ondernemers ingevolge Staatsblad 1947 Nr 164 verschuldigde rehabilitatie-uitkeringen aan hun employé's, ook al hebben deze betrekking op vorige jaren, niettemin in overeenstemming met de eigen boekhouding van belastingplichtige als last van het jaar 1947 of van het jaar van betaling zullen moeten worden aanvaard, aangezien de verschuldigheid daartoe bij genoemd Staatsblad in het leven is geroepen.

Critische beschouwing.

a. Uitschakelingsjaar 1941.

De Memorie van Toelichting behorende bij de ordonnantie afgekondigd in Stbl. 1948 Nr 278 deelt mede, dat van ondernemerszijde oorspronkelijk de suggestie naar voren was gebracht om het gehele verlies over de oorlogsperiode en over de naoorlogse periode tot aan het tijdstip van de bedrijfshervatting als een compensabel verlies aan te merken, dat ten laste mag worden gebracht van de resultaten na de bedrijfshervatting. De Memorie laat hier dan direct op volgen, dat aan een zodanige exorbitante uitbreiding van de thans bestaande compensatiemogelijkheid onmogelijk kan worden gedacht.

Het voorstel van ondernemerszijde komt er dus op neer, dat de gehele onderbrekingsperiode als één belastingjaar wordt aangemerkt. M.i. een zeer voor de hand liggende gedachte. Verder vernam ik van ondernemerszijde, dat de gehele periode dan inhield de resultaten van het jaar 1941. Aangezien dit over de gehele linie een gunstig jaar is geweest, had dit het oorlogsverlies direct aanmerkelijk gedrukt.

Het uitschakelen van het jaar 1941 is op zich zelf zeker niet logisch. Over dat jaar waren toch geen aanslagen opgelegd en wat ligt meer voor de hand dan dat met de belastingheffing begonnen wordt, daar waar voor de bezetting werd geëindigd. Het betreft hier toch uitsluitend de bedrijven waarvan de exploitatie direct na de bezetting

door Japan niet meer geschiedde door de feitelijke eigenaars.

Vragen wij ons af waarom de wetgever het jaar 1941 heeft uitgeschakeld dan meen ik dat dit is geschied ter voorkoming van moeilijkheden. Over de jaren 1939 en 1940 is toch in Indonesië oorlogswinstbelasting geheven. Art. 41 van de Ordonnantie op de Oorlogswinstbelasting 1939 schrijft nu voor, dat over twee voorgaande jaren restitutie moet worden gegeven indien oorlogsverlies wordt geleden. Door nu geen aanslag op te leggen over 1941 en te bepalen, dat, alvorens restitutie wordt verleend, de vooroorlogse belastingschuld van de betrokken maatschappij of persoon in haar geheel in beschouwing moet worden genomen, mag worden verwacht, dat het aantal verzoeken om restitutie tot een minimum beperkt blijft. Practisch zal dit alleen het geval zijn bij maatschappijen met een overlopend boekjaar, die een aanslag hebben gehad over hun boekjaar 1940/41.

Bevredigen doet deze oplossing niet. Bovendien schept zij een andere moeilijkheid. Aangezien Indonesië begin 1942 is bezet en het westers bedrijfsleven toen practisch stilstond is de laatste vooroorlogse balans meermalen die per 1 Januari 1941. Door nu 1941 buiten aanmerking te laten moet alsnog met kunst en vliegwerk het resultaat van dat jaar worden benaderd. Aangezien, mede door de toegestane concessies, het berekende oorlogsverlies dikwijls meevalt, komt het voor, dat het resultaat van 1 Januari 1941 tot de bedrijfshervatting positief is. Dit moet dan worden gesplitst in een winst 1941, die onbelast blijft en een oorlogsverlies, dat gedeeltelijk wordt gecompenseerd.

Het jaar 1941 is niet over de gehele linie onbelast gebleven. In het begin van 1942 heeft de Regering een beroep gedaan, op het bedrijfsleven haar spoedig aan middelen te helpen door vooruitbetalingen te doen aan Vennootschapsbelasting en Oorlogswinstbelasting. Na uitvoerige overwegingen is besloten deze vooruitbetalingen niet als onverschuldigd aan te merken, restitutie heeft dan ook niet plaats. M.i. laat dit een onbehagelijk gevoel achter, hetgeen nog wordt geaccentueerd door de omstandigheid, dat het oorlogsverlies met deze betalingen moet worden verminderd. Het verlies wordt namelijk bepaald door vergelijking van het vermogen per 1 Januari 1942 en dat per de datum van bedrijfshervatting. Hetgeen nu vrijwillig betaald is aan belasting over 1941 moet voor de berekening gelijk worden gesteld met een uitdeling aan aandeelhouders. Het verlies berekend door vermogensvergelijking moet er dus mee worden verminderd.

b. Positief resultaat onderbrekingsperiode.

Door uitsluitend te bepalen, dat het oorlogsverlies over de betrokken jaren moet worden uitgesmeerd, ontbreekt een bepaling wat met een eventueel positief resultaat moet geschieden. Een positief resultaat is zeker niet uitgesloten. In dit verband noem ik de rentewinst van de banken. In de aanwijzingen aan de Inspecties is opgemerkt dat, indien het positieve resultaat wordt verkregen door het vinden van voorraden, dit bedrag een bate is van het jaar van vondst. Dit vloeit automatisch voort uit het ontbreken van een afzonderlijke regeling. De consequenties zijn echter wel eigenaardig. Stel een oorlogsverlies van 3 ton ongeacht de voorraden. Voor het moment van bedrijfshervatting, zeg in 1946, worden gedurende de bezettingstijd gevormde voorraden aangetroffen ter waarde van 3,1 ton. Positief resultaat van de onderbrekingsperiode 10 mille. Geen bijzondere regeling, zodat de resultaten van jaar tot jaar zo exact mogelijk moeten worden bepaald. In aanslag 1946 te begrijpen de bate ad 3,1 ton. Verlies 1944 en 1945 te stellen op nihil daar toch wel mag worden aangenomen dat de verliezen in hoofdzaak of geheel geleden zijn direct na de bezetting door Japan. Mocht de waarde van de teruggevonden voorraad echter zijn 2,9 ton dan is het resultaat van de onderbrekingsperiode negatief, hetgeen uitgesmeerd wordt over deze gehele periode. Een verschil in waarde aangetroffen goederen ad 20 mille kan dus leiden tot een

hogere belastingaanslag van 40 pCt over zeg 3 ton is 120 mille. Zoiets behoeft geen commentaar. De wetgever had het automatisch vermeden door de onderbrekingsperiode als één belastingjaar aan te merken.

Een positief resultaat gedurende de onderbrekingsperiode kan ook ontstaan door het opvoeren van een vordering op het Land wegens het verlies van op last van de toenmalige Regering vernietigde installaties. In de aanwijzingen aan de Inspecties wordt wel uitsluitend gesproken van vernietigde voorraden en mogelijk is daarbij alleen gedacht aan de vergoeding wegens het aanhouden van extra voorraden op verzoek van de Regering door de algemene importeurs, maar uitdrukkelijk is bepaald, dat deze „praetenties”, mits opgebracht tot een redelijk bedrag, kwalijk kunnen worden gemaakt. Dit geldt dus ook voor op last van de militaire autoriteiten vernielde installaties. En een redelijke vergoeding hiervoor is toch wel een bedrag waartegen een nieuwe installatie kan worden aangeschaft, zij het dan, dat een belangrijk bedrag in mindering komt in verband met de vervanging van oud door nieuw. Op deze wijze kan gemakkelijk een boekwinst worden gekweekt, hetgeen een positief resultaat geeft over de gehele onderbrekingsperiode. Dit positieve resultaat blijft dan buiten belastingheffing, aangezien het is ontstaan door een bate in 1942 en de belastingadministratie de belastingheffing over de bezettingsjaren in haar geheel als een afgesloten zaak beschouwt.

Wat de principiële zijde van deze vorderingen betreft vernam ik, dat zij gebaseerd zijn op art. 13 van het Besluit op Staat van Oorlog en Beleg. Het cardinale punt is, of vernieling gelijk te stellen is met vernietiging en het Departement van Justitie zou momenteel in opdracht van de Raad voor Oorlogsschade beoordelen in hoeverre de Regering de verplichting heeft die schade te vergoeden. In dit stadium is het voor de belanghebbenden wel uitermate moeilijk een redelijk bedrag vast te stellen.

c. Afbakening oorlogsverlies.

Nu de wetgever heeft gemeend het oorlogsverlies slechts gedeeltelijk te kunnen compenseren is het van belang, dat het verlies zo zuiver mogelijk wordt berekend. Realiseren wij ons nu even, dat bij de hervatting van de bedrijfsuitoefening de maatschappij in een chaotische toestand verkeerde, talrijke kwesties nog moesten worden geregeld, de eigen vooroorlogse administratie niet of onvolledig werd aangetroffen, dan is het duidelijk, dat de heropeningsbalans slechts een voorlopige kon zijn. Het bedrijfsleven heeft dan ook veelal zijn administratie gesplitst in twee gedeeltes, nl. één waarin de afwikkeling van de vooroorlogse aangelegenheden wordt verwerkt en één voor de nieuwe bedrijfsuitoefening. Niets was meer voor de hand liggend geweest dan dat de fiscus zich hierbij aangesloten had door het oorlogsverlies *eerst voorlopig te doen bepalen en later definitief*. Mogelijk is de omstandigheid, dat de regeling eerst einde 1948 tot stand kwam een overweging geweest direct definitieve cijfers te eisen, maar zelfs thans is het in vele gevallen onmogelijk die te geven. Ik noem in dit verband de vorderingen op het Gouvernement die veelal nog niet zijn erkend, de debiteuren in de bij de laatste actie ontsloten gebieden, de interest verschuldigd aan banken, de waarde van de praetenties op het Land, de geschillen met assurantiemaatschappijen. In de aanwijzingen aan de Inspecties is meegedeeld, dat een zo soepel mogelijk standpunt door de administratie moet worden ingenomen. Hieraan wordt dan toegevoegd, dat m.a.w. van de eigen boekhouding van betrokkenen slechts moet worden afgeweken indien deze bepaaldelijk niet aanvaardbaar is. Het bedrijfsleven wijkt echter in zijn aangifte zelf veelal af van zijn eigen administratie. Zijn bijv. de vooroorlogse debiteuren voorzichtigheidshalve voorlopig op f 1 gewaardeerd, dan kan niet worden verwacht, dat op deze basis ook aangifte voor de belasting wordt gedaan. Dit zou er dan toch toe leiden, dat het oorlogsverlies,

waarvan zeg $\frac{2}{5}$ gedeelte compensabel is, wordt opgevoerd ten bate van de winst van volgende jaren die vol wordt belast. Een te lage waardering van de debiteuren betekent in dit geval een extra fiscale last van $\frac{3}{4}$ van het tarief ad 40 pCt is 24 pCt van hetgeen de waardering te laag is geweest. Ten aanzien van deze posten is het bedrijfsleven dan ook niet gehouden aan zijn boekhouding. In de aangifte kan wel degelijk van kennelijk te voorzichtige schattingen worden afgeweken. Overigens kunnen de aanwijzingen aan de Inspecties nooit leiden tot verzwaring van hetgeen wettelijk is geregeld. In deze aanwijzingen kunnen wel concessies worden gedaan, waaraan de belastingadministratie zich dan heeft te houden. Overigens zijn ze bedoeld als interpretatie van de wet ten behoeve van de administratie.

Ten aanzien van aangetroffen voorraden merkt de aanschrijving van 20 Mei 1949 het volgende op. „Worden gedurende de oorlog gevormde voorraden daarentegen eerst aangetroffen na de bedrijfshervatting, dan kan de waarde hiervan vanzelfsprekend niet als een bate der onderbrekingsperiode worden beschouwd, doch dient deze als een belastbaar voordeel, opgekomen gedurende de hervatte bedrijfsuitoefening, te worden aangemerkt”. Formeel is dit juist. Als algemene regel geldt toch, dat bij het opstellen van een balans uitsluitend rekening mag worden gehouden met de op de balansdatum bestaande feiten en dat geen rekening mag worden gehouden met feiten welke daarna bekend zijn geworden. Deze regel is echter gebaseerd op normale tijden. Stricte toepassing ervan temidden van een chaos kan niet anders dan tot onbevredigende resultaten leiden. Toevallige omstandigheden wanneer iets bekend is geworden, bepaalde regelingen zijn getroffen, enz. zouden dan leiden tot boeking van verliezen of winsten van aanzienlijke omvang. Zoiets is tegen alle redelijkheid in. De enige mogelijkheid temidden van een chaos is afwachten wat er van terecht komt en hoe de zaak zich ontwikkelt. Eerst daarna kan worden geconstateerd hoe groot het oorlogsverlies in feite is. Dit is dan ook hetgeen men in het algemeen in de praktijk ziet. Met de aangifte wordt gewacht totdat m.b.t. de voornaamste punten enige zekerheid is verkregen. De belastingadministratie past zich daarbij aan en houdt bijv. bij de waardering van debiteuren rekening met de allerlaatste gegevens. Het is m.i. jammer, dat de wetgever niet dezelfde nuchterheid heeft betracht. Dit geldt ook voor de aanwijzingen, waar bijv. wordt gesproken over het opvoeren van praetenties op het Land tot een redelijk bedrag, terwijl noch vaststaat dat enige vergoeding zal worden gegeven noch enige basis hiervoor bekend is.

d. Vrije afschrijving.

Thans nog een enkel woord over de zgn. vrije afschrijvingen. Deze zijn dan in zoverre vrij, dat van de winst uit bedrijf niet meer mag worden afgetrokken dan hetgeen volgens de boekhouding is afgeschreven en in totaal niet meer dan de uitgaveprijs. Door deze bepaling geeft de fiscus in feite de winstberekening uit handen. Het tarief van de vennootschapsbelasting is wel bepaald op 40 pCt, maar het bedrag waarover wordt tot op tamelijk grote hoogte bepaald door de belastingplichtige en niet door de fiscus. Mij doet dit vreemd aan.

Aan de omstandigheid, dat de afschrijving ook in de eigen boekhouding wordt toegepast, wordt door de wetgever veel waarde toegekend. M.i. ten onrechte. Het kan er slechts toe leiden, dat in jaren van grote winsten extra wordt afgeschreven. Dit betekent, dat wanneer de draagkracht het grootst is een lager percentage van de totale winst aan de fiscus wordt afgedragen. Verder zijn veel ondernemingen in Indonesië wel juridisch zelfstandig doch in feite een filiaal van een concern. De gehele boekhouding is dan niet meer dan een interne aangelegenheid. Overigens moet de wetgever nuchter blijven. Een belastingheffing van 40 pCt is niet gering. Voor het bedrijfsleven

betekent dit een last, die als iedere andere last zo laag mogelijk moet worden gehouden. Indien nu door een eenvoudige boeking een belangrijke belastingbesparing kan worden verkregen, zal men dit toch zeker niet achterwege laten. Tenzij weer andere motieven zwaarder wegen. Als zodanig noem ik bijv. de omstandigheid, dat de vaststelling van het bedrag, dat naar het buitenland mag worden getransfereerd, verband houdt met de fiscale winst. In de toelichting worden de aanspraken van de aandeelhouders op een dividend als een rem op te hoge afschrijvingen vermeld.

Tenslotte wordt m.i. de gegeven vrijheid een miskening in van de afschrijvingen als kostenfactor. Nagenoeg over de gehele linie is niet afgeschreven ten laste van de onderbrekingsperiode. In de regel is dit aanvankelijk wel gedaan, maar later, na het bekend worden van de betrokken ordonnantie geredresseerd. Ten laste van de winst van 1947 of 1948 is dan voor 7 of 8 jaar tegelijk afgeschreven. Hierdoor is m.i. een willekeurig bedrag van het oorlogsverlies overgeheveld ten laste van de na-oorlogse winst.

Conclusie.

De verdeling van de winst van een onderneming in jaarmoten heeft altijd iets kunstmatigs. Bovendien kan de verdeling nooit volledig exact zijn, aangezien steeds schattingen aan de berekeningen ten grondslag liggen. Als zodanig noem ik de bepaling van de levensduur der bedrijfsmiddelen, de waardering van achterstallige debiteuren. Het beste is echter, dat men zich aan een bepaalde norm houdt en deze consequent toepast. Overigens kan in de resultatenrekening van een jaar nog afzonderlijk tot uitdrukking worden gebracht, hetgeen in feite betrekking heeft op voorgaande jaren.

De fiscus heeft als norm, dat bij het opstellen van een balans uitsluitend rekening wordt gehouden met de op de balansdatum bekende feiten. In normale tijden is daar zeer wel mee te werken. Maakt men echter van deze norm een axioma, die ook moet worden toegepast temidden van een chaos, dan komt men tot gekke dingen. Bij het opstellen van de heropeningsbalans is alles toch even onzeker, waardoor ten aanzien van tal van punten slechts ruw kan worden geschat. Door nu de verschillen tussen de geschatte en de werkelijke bedragen ten gunste of ten laste te brengen van het jaar, waarin zulks blijkt, blijft er van een verdeling van de resultaten in oorlogsverlies en na-oorlogse resultaten niet veel over. Fiscaal zou dit nog niet erg zijn, indien een proportioneel tarief wordt geheven en de verliezen ten volle compensabel zouden zijn. Dit laatste is echter niet het geval. De verzuiming van een bekend belastingconsulent, dat alles zo moeilijk is geworden, omdat zo weinig is geregeld, laat zich daarvoor wel begrijpen.

M.i. had mogen worden verwacht, dat de wetgever uitdrukkelijk verklaarde, dat baten en lasten, die betrekking hebben op de oorlogsjaren, tot het oorlogsresultaat moeten worden gerekend. Dit dan om tot uitdrukking te brengen, hetgeen iedereen als het enig juiste aanvoelt. De praktijk gedraagt zich daar ook naar. Met het definitief vaststellen van het oorlogsverlies wordt gewacht tot m.b.t. tal van punten zekerheid is verkregen. De aanwijzingen aan de Inspecties stimuleren dit streven niet. Enerzijds wordt zoveel mogelijk aan het bedrijfsleven overgelaten, anderzijds wordt uitdrukkelijk verklaard, dat een voorraad, gevonden na de bedrijfshervatting, de winst van dat jaar verhoogt.

Ten aanzien van hetgeen wel is geregeld, komen we tot de conclusie, dat het niet verantwoord lijkt, dat het jaar 1941 buiten heffing is gebleven en de vrijwillig betaalde bedragen niet zijn verrekend. Verder is bij de regeling ten onrechte uitgegaan van de praemisse, dat het berekende resultaat van de onderbrekingsperiode altijd negatief zal zijn en nooit positief. Dit had kunnen worden ondervangen door de periode van onderbreking als één

belastingjaar aan te merken. Door aan de vrije afschrijvingen terugwerkende kracht te geven tot 1 Januari 1942 wordt een willekeurig bedrag van het oorlogsverlies verrekend met de winst van latere jaren.

Batavia.

H. LANCIÉE.

RECHTSZEKERHEID IN DE ARBEID.

Het vraagstuk van de rechtszekerheid in de arbeid hangt samen met de organisatie van de maatschappij en is mede daardoor zo veelomvattend, dat ik tot nu toe altijd heb geweigerd hierover in periodieken te schrijven. Door het korte bestek, waarin men zijn gedachten moet persen, loopt men immers het gevaar onvolledig te zijn en daardoor misverstaan te worden.

Nu mijn ter perse zijnde boek ¹⁾ binnenkort voor iedereen verkrijgbaar is, weegt dit bezwaar minder sterk. Ik mag nu immers verwachten, dat men, alvorens critiek te leveren, de moeite wil nemen mijn boek te lezen. In ieder geval neem ik nu het risico, dat hieraan nog verbonden is, omdat ik hierdoor in de gelegenheid ben om nog vóór de behandeling van het wetsontwerp op de product- en bedrijfsschappen enkele dingen in ruimere kring te zeggen, die misschien van belang voor deze behandeling kunnen zijn.

Wetsontwerp product- en bedrijfsschappen. Iedereen weet van welke enorme betekenis deze wet voor het economisch leven van ons land zal zijn. Tot een dergelijke verandering in de opbouw van ons maatschappelijk leven zou dus in grote eensgezindheid moeten worden besloten. Toch zijn er velen, die evenals ik met angst de uitwerking tegemoet zien, die de daarin gecreëerde product- en bedrijfsschappen in samenwerking met het machtige toporgaan: de Sociaal Economische Raad, op de ontwikkeling van onze industrie en wel speciaal op de met het buitenland concurrerende exportindustrie zal hebben.

Het politieke vraagstuk. Van verschillende zijden wordt dan ook tegen deze organen op economische gronden geopperd. Toch vrees ik, dat deze oppositie geen succes zal hebben. Het politieke vraagstuk, zoals het er op het ogenblik ligt, is nl. niet te behandelen met zuiver economische argumentatie. Men mag nooit vergeten, dat de arbeiders en hun leiders in deze product- en bedrijfsschappen de tegenprestatie zien, waarop ze recht hebben. De tegenprestatie nl. voor hun houding in de bezettingsjaren, maar veel meer nog voor hun medewerking aan de opbouw van Nederland na de bevrijding. In die jaren hebben ze gewerkt voor lonen, die door de Rijksbemiddelaars waren gelimiteerd en lang niet in verhouding tot de prijzen van zéér veel noodzakelijke artikelen (schoenen, kleren enz.) waren omhoog gebracht. Tegenover de hieruit voortvloeiende verarming van hun gezinnen, zien ze aan de éne kant het herstel van de productiemiddelen, die persoonlijk eigendom van de fabrikanten zijn en aan de andere kant (hetgeen waarschijnlijk veel funester werkt) de betrekkelijk gemakkelijke manier, waarop door velen in ons land geld wordt uitgegeven. We weten immers, dat de bruto-winsten van verschillende ondernemingen hoog zijn en op onkosten en vaak ook op zgn. onkosten niet wordt gespaard. Daarop sparen zou immers gelijk staan met een nog groter bedrag uit de winst aan de fiscus betalen.

De arbeiders en hun leiders zien nu in iedere bestrijding van de product- en bedrijfsschappen op economische gronden een afweertactiek. Nu eenmaal het industriële leven weer op gang is, menen zij, dat de ondernemers de tegenprestatie aan de arbeiders op de lange baan willen schuiven en dat de economische beschouwingen worden misbruikt om dat doel te bereiken.

¹⁾ Dr Ir J. Bergmans: Rechtszekerheid in de arbeid. Uitgegeven door W. ten Have, Amsterdam.

Het is te begrijpen; dat van arbeiderszijde weinig belangstelling voor deze argumenten bestaat, omdat ze niet overtuigd zijn, dat door de ondernemers ernst wordt gemaakt met het vraagstuk van de *rechtszekerheid in de arbeid*. De massawerkloosheid van de jaren na 1929 met alle funeste gevolgen, vooral ook moreel, ligt hen nog te vers in het geheugen.

Nu meen ik niet, dat er veel tegenstanders zijn van de bedrijfstaksgewijze organisatie van de beroepen. Dus voor: bakkers, schoenmakers, horlogemakers, landbouwers enz.

Collectieve verantwoordelijkheid van de besturen van product- en bedrijfschappen. Wel weet ik, dat velen evenals ik, eerlijk overtuigd zijn, dat het doorvoeren van de product- en bedrijfschappen voor de *industrie* grote gevaren met zich brengt. Wanneer deze organen werkelijk iets zullen gaan betekenen, dan moeten ze zich nl. met, vele zaken bemoeien. Deze zijn reeds met name genoemd in art. 91. van het Voorontwerp van de Commissie Van de Ven. Hierdoor zullen de besturen van die organen een collectieve verantwoordelijkheid gaan dragen voor het wél en wee van de bedrijfstak. Een dergelijke collectieve verantwoordelijkheid zal voor de beroepen geen moeilijkheden geven en misschien zelfs wel heilzaam werken. De structuur van de industrie en speciaal van de export-industrie wijkt echter sterk af van de beroepen. Eén van de belangrijkste kenmerken van het „gezond zijn” van de industrie is immers, dat de werkmethoden en de producten voortdurend worden verbeterd en gemoderniseerd. Daardoor verkrijgt men de slagvaardigheid, die zeker de Nederlandse industrie met' zijn klein binnenlands afzetgebied niet kan ontberen.

Een collectieve verantwoordelijkheid van de besturen van de product- en bedrijfschappen zal onvermijdelijk met zich brengen, dat de perfectionnering van producten en werkmethoden wordt geremd, hetgeen niet alleen een economisch nadeel is voor de ondernemers, maar evenzeer voor de arbeiders, die toch ook uit de opbrengst van de industrie hun loon moeten ontvangen.

De rechtswestie. Dat het hier om een rechtswestie gaat blijkt uit het feit, dat een vooruitstrevende ondernemer de collectieve verantwoordelijkheid van het product- en bedrijfsschap als zedelijk onrecht voelt. Net zo goed echter voelen de besten onder de vaklieden het als zedelijk onrecht, dat ze momenteel soms lager betaald worden dan de in stukloon werkende vrijwel ongeschoolde arbeiders. Deze onjuiste verhouding in de lonen bestond, misschien in iets mindere mate, ook vóór de oorlog. Dit is één van de redenen en een zeer belangrijke, waarom het vakmanschap in ons land te laag wordt gewaardeerd en heeft tengevolge, dat de Nederlandse industrie ook daardoor inboet aan slagvaardigheid.

Bij de product- en bedrijfschappen mag men niet verwachten, dat de vakbondleiders dermate goed op de hoogte komen van de economische waarde van de verschillende vakbekwaamheden, dat ze in staat zullen zijn om de verhoudingen van lonen en salarissen goed aan te passen aan hetgeen de industrie nodig heeft. Hiervoor zijn twee oorzaken aan te wijzen:

1. de grote verscheidenheid in structuur van de verschillende ondernemingen, die, om te voorkomen dat er een al te groot aantal product- en bedrijfschappen nodig zal zijn, in één organisatie zullen worden ondergebracht en
2. de grote verscheidenheid in vakbekwaamheid van de werknemers van één bedrijfssunie. Deze verscheidenheid zal veel sterker zijn dan in de organisatie, zoals die vóór de oorlog bestond: arbeiders, vaklieden, toezichhoudend personeel en kantoorbedienden worden immers allen tezamen in één bond verenigd.

Het gevolg hiervan zal zijn dat, om onenigheid binnen de bedrijfssunie te voorkomen, de onderlinge verhouding van de betaling zal worden „bevoren”. Daardoor wordt

het dus helemaal onmogelijk om bij verschuivingen in de waarde van de verschillende vakbekwaamheden, die ongetwijfeld zullen ontstaan, de betaling een stimulans te doen zijn om voldoende aanbod te krijgen voor moeilijke, maar zeer belangrijke, vakken.

De fout is, dat men meent, dat door de organisatie vanzelf het juiste recht zal ontstaan. De fout in de opzet van de product- en bedrijfschappen is, dat men meent, dat er zich automatisch een goed arbeidsrecht zal vormen door het samenwerken van de vertegenwoordigers van de ondernemers en van de werknemers in één college. Door de Overheid wat invloed te geven, via haar waarnemers en de overheidsvertegenwoordigers in de Sociaal Economische Raad, wil men daarbij corporatisme vermijden, en door aan de organisatie verordenende bevoegdheid te verlenen wil men het gevaar van overheidsbevoogding omzeilen. Gedurende het werken van deze organisatie zal zich dan een bepaald arbeidsrecht gaan vormen. De leden van deze colleges zullen dus tegelijkertijd zijn: wetgevers (ze bepalen de rechtsregels), rechters (in incidentele gevallen spreken ze recht) en uitvoerende macht.

Men vergeet daarbij, dat men een spel gaat spelen, waarbij de inzet is: de bloei van ons industriële leven. Wanneer men deze inzet verspeelt, zijn we verder van huis dan ooit tevoren. De juiste methode van werken is:

1. bepalen hoe in de moderne industriële verhoudingen de rechtsbindingen moeten zijn;
2. deze vastleggen in de wet, zodat de Nederlandse rechter in twijfelgevallen uitspraak kan doen en
3. organisaties in het industriële leven stichten, die binnen de grenzen van dit arbeidsrecht het noodzakelijke organische verband leggen.

Het eerste begin moet dus zijn: het maken van de rechtsregels.

Vraag om nieuw arbeidsrecht is ook door anderen gesteld. Nu is de vraag naar een uitbouw van ons arbeidsrecht helemaal niet nieuw.

Het heeft reeds het onderwerp van studie uitgemaakt van vele denkers op dit gebied. Kuyper heeft al in 1874 in de Tweede Kamer aangedrongen op het maken van een „Wetboek van de Arbeid” en in zijn rede van 1891 voor het Christelijk Sociaal Congres sprak hij over de *fout in de grondslag zelf* van ons maatschappelijk samenleven en eiste hij een *architectonische critiek* op, en een *andere inrichting* van, ons maatschappelijk gebouw. Ook Pius XI vraagt in de encycliciek „Quadragesimo Anno” om een „*sociale rechtsorde*, waardoor heel het economisch leven *als in nieuwe vormen wordt gegoten*”.

Veel nieuwere auteurs komen eveneens tot de conclusie, dat ons modern maatschappelijke leven een andere economische rechtsorde vraagt dan we nu bezitten.

Hoe komen we nu tot die juiste rechtsbindingen?

Antwoord slechts mogelijk van onze levensbeschouwing uit. Deze vraag kunnen we niet beantwoorden zonder in te gaan op onze levensbeschouwing. Hier raken we een punt, dat niet zo vaak in discussie pleegt te komen in „Economisch-Statistische Berichten”. Toch meen ik, dat ik dit niet mag en kan vermijden.

Op welke grond verwachten we, dat er een toekomst voor de wereld en voor ons volk zal zijn? Daarop kan mijn antwoord alléén zijn: op grond van de vaste wetenschap, dat ondanks al het menselijk gestumper er Eén is, die de wereld regeert. Dat God ook nu leiding geven wil, net zo goed als Hij dat in vroeger eeuwen heeft gedaan. Er zijn immers maar twee mogelijkheden: of we staan aan de vooravond van het eindeoordeel over de wereld, of God wil ons door middel van de straffen, die Hij ons zendt, weer terugbrengen tot gehoorzaamheid aan Hem. Voor deze gehoorzaamheid is het in de eerste plaats nodig, dat we luisteren naar hetgeen Hij ons in de Bijbel heeft gezegd over de arbeid en de eigendom.

Wat zegt de Bijbel over de arbeid? Daar lezen we, dat we niet alléén de opbrengst van de arbeid, waarmede we ons gezin onderhouden maar ook de *arbeid zelf* als een zegen van God moeten beschouwen. We ervaren dat ook, want het geeft een geweldige voldoening om iets zelf tot stand te brengen. We mogen dus spreken over de dubbele zegen van de arbeid en we moeten er goed op letten, dat iedere medewerker aan deze dubbele zegen deel heeft. Dit betekent dus, dat een arbeider niet alleen een rechtvaardig loon moet verdienen, maar dat hij ook moet weten welk belang zijn werk heeft als onderdeel van het grote geheel. Het is de plicht van het leidinggevend personeel om te zorgen, dat die tweede helft van deze zegen niet aan de arbeiders wordt onthouden.

Toch leert de Bijbel ons nog iets anders over de arbeid. In de vloek, die God over de zondeval uitspreekt, is ook de arbeid genoemd en daar luidt het „in het zweet Uws aanschijns zult ge Uw brood eten” en „de aarde zal doornen en distelen voortbrengen”.

In deze vloek zegt God, dat de plicht tot arbeiden vaak zwaar zal vallen en dat er onzekerheid zal bestaan over het resultaat (doornen en distelen). Deze vloek werd over *alle* mensen uitgesproken. Niemand mag dus de last van zijn werk of zijn eigen bestaansonzekerheid afwentelen op zijn medemens.

De Bijbel over de eigendom. Wat betreft de eigendom leert ons de Bijbel, dat we niets ons eigendom mogen noemen, omdat alles van God is. Hij geeft ons slechts het rentmeesterschap. Toch betekent dit niet, dat we daarom beperkt zouden zijn in het beschikkingsrecht over dit bezit, of dat één mens niet meer dan een bepaalde hoeveelheid geld of goed zou mogen bezitten. Het betekent alléén, dat we aan God verantwoording moeten afleggen voor de wijze, waarop we ons bezit hebben gebruikt.

Deze algemene regels, die we duidelijk als God's geopenbaarde wil in de Bijbel kunnen vinden, geven ons echter niet de rechtsbindingen, die we in de moderne industriële samenleving nodig hebben. Dit kunnen we ook niet verwachten, want in de tijd, dat de Bijbel werd geschreven bestond er nog niets van de huidige industriële organisatie.

Toch laat de Bijbel ons niet in de steek, want, zoals alle problemen, die daarin worden behandeld, uitlopen op Christus, is dit ook het geval met het probleem van de arbeid. De volle rijkdom daarvan werd gebroken door de zonde van de mens, maar het is Christus, die door Zijn lijden verzoening bracht en daardoor de mogelijkheid van de genezing van de samenleving.

Wat vraagt Christus? Wat vraagt Christus nu van ons? Dat wij onze zonden zullen belijden, voor God en, zover onze medemens er mee te maken hebben, ook voor hen. We moeten dus eerlijk durven erkennen, dat we tot nu toe bepaalde dingen fout deden. Dat we niet voldoende gegevens hadden om een oordeel uit te spreken, maar dit toch maar deden om meer te kunnen bereiken.

Dit zal ons bij het overleg over de rechtsbindingen er toe brengen om door te dringen in het wezen van de rechtsverhoudingen. Het blijkt dan, dat bepaalde personen, die tot nu toe gewend waren over bepaalde zaken te beslissen, omdat ze daartoe de macht hadden, in werkelijkheid niet over voldoende gegevens beschikten en ook de verantwoordelijkheid voor de gevolgen van hun daden niet konden dragen. Het blijkt echter ook, dat er andere personen waren, die over deze zaken of over onderdelen daarvan precies oordelen en ook de volle verantwoordelijkheid voor een eventueel door hen genomen beslissing konden dragen. De gegevens ontbraken dus niet, maar werden niet gebruikt, doordat er geen rechtsbindingen waren, die deze gegevens op de juiste manier bij elkaar voegden.

In onderling overleg moet nu worden getracht rechtsbindingen te vinden, die door iedereen, die ernst met deze dingen maakt, als rechtvaardig worden aanvaard. Deze bindingen, die dus dienen te worden aangepast aan het

wezen van de verhoudingen, zullen dan niet remmend maar juist stimulerend op de industriële ontwikkeling werken.

„*De juiste derde weg*”. Deze methode van werken heb ik in mijn boek genoemd „de juiste derde weg”. Christus eist van ons, dat we van de juiste verhoudingen in het maatschappelijk leven een gewetenszaak maken.

Langs deze „juiste derde weg” moeten we dus komen tot de nieuwe rechtsbindingen, welke in de wet moeten worden vastgelegd, voordat we op grond daarvan de organisaties kunnen stichten, die het organisch verband leggen in de industrie.

Om aan te duiden, dat deze rechtsbindingen door ons hele volk moeten worden gekozen, noemde ik deze bindingen „onze derde weg”. De inhoud daarvan kan ik niet omschrijven, want ik vertegenwoordig niet het geweten van ons hele volk.

„*Mijn derde weg*”. Wel kan ik de discussie inleiden door aan te geven, welke rechtsbindingen volgens mijn geweten volgen uit de „juiste derde weg”. Deze rechtsbindingen noemde ik „mijn derde weg”. Hiervoor is het uiteraard nodig om de verhoudingen in de maatschappij „en détail” te bespreken. In mijn boek heb ik hieraan vier hoofdstukken gewijd, waarin ik achtereenvolgens behandelde: het grafisch bedrijf als voorbeeld van hetgeen er door vrijwillige samenwerking tot stand kan komen, de verhoudingen binnen de onderneming, de mogelijkheid van werken in vast verband, de financiële opbouw van de onderneming en het normloon en -salaris.

Wanneer ik zou trachten een resumé te geven van deze hoofdstukken, die samen ongeveer één derde deel van het aantal bladzijden van mijn boek beslaan, zou ik onmogelijk duidelijk kunnen zijn. Het is daarom beter alleen het resultaat van deze studie mede te delen; dus concreet de bindingen, die ik in de industrie nodig acht. Men kan deze niet los van elkaar beschouwen: hun kracht ligt juist in hun onderlinge wisselwerking.

Werken in vast verband. Als eerste rechtsbinding zie ik dan het „werken in vast verband”. Dit moet zo zijn geregeld, dat het de noodzakelijke bescherming geeft aan die medewerkers, waarvoor het is bedoeld. Voor diegenen dus, die in jarenlang dienstverband zich hebben gevormd naar de onderneming. Het moet niet zo star zijn, dat een onderneming geen mogelijkheid meer heeft om zijn personeel te verminderen. Wel moet het een plotseling massaal ontslag verhinderen.

Dit werken in „vast verband” past zo logisch in de verhouding ondernemer-werknemer, dat het een oplossing geeft voor tal van moeilijkheden, die nu telkens in die verhouding ontstaan.

Normloon en -salaris. Als tweede rechtsbinding zie ik het normloon en -salaris. Dit moet niet een norm zijn, die door de Overheid wordt vastgelegd. Wel moet hij door haar worden geregistreerd. De bepaling van de hoogte van de norm is een samenspel van de vakbonden, die nu werkelijk homogeen kunnen zijn, met de ondernemers. Deze laatsten bepalen echter niet hoeveel het normloon of -salaris van een bepaalde categorie van medewerkers moet zijn. Iedere ondernemer krijgt slechts te bepalen, hetgeen hij werkelijk kan overzien en verantwoord, nl. hoeveel hij aan een eigen medewerker kan betalen in verband met het werk, dat deze man doet. Het samenvoegen van de arbeiders tot bepaalde groepen, waarvoor één norm wordt geregistreerd, is het werk van de vakbondleiders, die hierdoor een totaal andere positie gaan innemen in het maatschappelijk leven. Hun positie wordt nl. enigszins vergelijkbaar met die van een notaris: zij worden, als vrijgestelden, betaald door particulieren (de arbeiders), omdat door hun bemiddeling deze particulieren bepaalde, door de Overheid gegarandeerde, rechten kunnen uitoefenen.

Drie toestanden van de ondernemingen. Als derde rechts-

binding zie ik de toestanden, waarin een onderneming zich kan bevinden. Deze zijn:

a. *voldoende bloei*. In deze toestand betaalt de ondernemer aan zijn gezamenlijk in vakbonden georganiseerd personeel een bedrag, dat hoger is dan betaald zou moeten worden, als ieder precies het normsalaris of -loon zou ontvangen. Tevens vertoont de onderneming de kentekenen van voldoende bloei, die door de accountant naar bepaalde maatstaven moeten worden geconstateerd. In deze toestand heeft de ondernemer de volledige economische zeggenschap en moet hij alleen aan de ondernemingsraad mededeling doen over de gang van zaken om de arbeiders het besef te geven, dat ze één zijn met de onderneming. Zij hebben echter geen enkel medebeslissingsrecht. In een tijd, dat alle ondernemingen in deze toestand werken, kan dus het gemiddelde loon en salaris, dat aan de in vakbonden georganiseerde medewerkers wordt betaald, nooit omlaag gaan. Als er bepaalde ondernemingen zijn, die meer kunnen betalen en dit ook gaan doen om arbeiders aan te trekken, zal de norm omhoog gaan. Er is dus wel een tendentie tot stijgen, maar niet tot dalen;

b. *onvoldoende bloei*. Deze toestand treedt in als de kenmerken van voldoende bloei niet meer aanwezig zijn. De ondernemer moet hiervan mededeling doen aan zijn vaste medewerkers;

c. *contrôletoesstand*. Deze treedt in als de ondernemer geen mogelijkheden ziet om zonder een loonoffer van zijn arbeiders zijn onderneming in het rechte spoor te brengen. Hij moet dit offer dus vragen aan zijn werkers in vast verband, die in het algemeen hier alléén in zullen toestemmen als de moeilijkheden, waarin de onderneming zich bevindt, verband houden met een algemene teruggang van de conjunctuur. In deze toestand krijgen de arbeiders het recht om door een accountant de boeken van de onderneming te laten onderzoeken. Het zou immers onlogisch zijn, indien uit het loonoffer van de arbeiders onnodige kapitaal- of andere uitgaven zouden worden gedaan. Alleen als een aantal ondernemingen zich in deze contrôletoesstand bevindt, kan het normloon en -salaris naar beneden gaan.

Voor iedere onderneming, die zich in deze toestand bevindt, moet ook het totale bedrag, dat aan salarissen voor de „hogeren” wordt betaald, evenredig omlaag gaan met het bedrag, dat de in vakbonden georganiseerden ontvangen.

Ondernemingsgemeenschappen, die goede en kwade jaren doorleven. Door deze drie rechtsbindingen: het werken in vast verband, het normloon en -salaris en de toestanden van de ondernemingen, krijgt men de mogelijkheid, dat de ondernemingen worden tot gemeenschappen, die in staat zijn goede en kwade jaren te doorleven, terwijl door de vaste onderlinge verplichtingen het vertrouwen wordt hersteld. Tevens kan men verzekerd zijn, dat de betaling voor de werkers met verschillende vakbekwaamheid zich zo zal instellen, dat zich een voldoende aantal vakbekwame mensen zal aanbieden.

Door de verplichting van „vast verband”, die op alle ondernemers drukt, worden deze er ook sterker toe gebracht om onderling in hun verenigingen overleg te plegen. Dit zijn dan echter geen van boven opgelegde product- en bedrijfschappen, maar vrijwillige verenigingen, die geheel zullen zijn aangepast aan de differentiatie van de industrie, zoals deze werkelijk bestaat. Er zullen dus geen ongelijksoortige industrieën in één bedrijf worden geperst, zoals dat nu wordt voorgesteld.

Over deze rechtsbindingen is natuurlijk veel meer te zeggen. In mijn boek behandel ik o.a. in aparte hoofdstukken de nieuwe taak van de vakbondleiders en de taak van de Overheid in deze organisatie. Beide blijken zeer belangrijk te zijn.

Quadragesimo Anno. Ik wil echter nog op één punt iets dieper ingaan. De bedrijfstaksgewijze organisatie, zoals

die nu in ons land wordt voorbereid, is ook sterk gepropageerd van Katholieke zijde.

Dit hangt samen met de encycliek „Quadragesimo Anno”, waarin de Paus met het latijnse woord „ordo” de noodzakelijke organisatievorm van de maatschappij aanduidt. Nu is er over de vertaling van dit woord veel te doen geweest. De Nederlandse vertaling geeft hiervoor „bedrijf- en beroepschappen” en de Vlaamse „standen”.

Wanneer men de omschrijving van het begrip „ordo” in de encycliek leest, blijkt het, dat de Paus speciaal waarde hecht aan een organisatie naar de maatschappelijke functie, die wordt verricht. Door het uitoefenen van éénzelfde vak of beroep wordt men door de natuur ertoe geleid om corporaties of lichamen te scheppen.

Nu zagen we, dat het voor de industriële bedrijfschappen, zoals die nu in ons land worden voorgesteld, onmogelijk is om voldoende homogeniteit in de te vormen lichamen te krijgen. Er zullen nl. te grote onderlinge verschillen zijn, zowel tussen de industrieën, die één bedrijfsvormen, als tussen de werknemers, die in één bedrijfsvorm worden ondergebracht.

Toch mag men op grond van duidelijke uitspraken van de Paus niet veronderstellen, dat met het begrip „ordo” alléén een organisatie van de beroepen zou zijn bedoeld. De Paus heeft hiermede wel degelijk ook de organisatie van de industrie willen omschrijven.

Het is nu interessant om na te gaan, of de organisatie van de industrie, zoals die volgt uit de rechtsbindingen van „mijn derde weg”, overeenkomt met het begrip „ordo” van de encycliek.

In deze organisatie zijn er drie soorten corporaties of lichamen, nl.:

1. de vakbonden van de werknemers, die nu werkelijk homogeen zijn en de werkers van een bepaald beroep omvatten; door de speciale rechten, die de normloon en -salarisregistratie geeft, zullen de werknemers er nog extra toe worden geleid om deze bonden te vormen;

2. de bonden van ondernemers, waarvan er een groot aantal kunnen zijn, omdat ze niet van bovenaf worden opgelegd en door de ondernemers zelf worden gesticht met het doel om met hun vakgenoten samen te zijn; de verplichtingen van het vaste verband zullen de ondernemers er nog extra toe leiden om deze bonden te vormen;

3. de ondernemingen zelf, die alle werkers van hoog tot laag omvatten, welke tezamen in het verband van hun onderneming een bepaalde functie in de maatschappij verrichten; door de rechtsbindingen, die deze ondernemingen maken tot gemeenschappen, die goede en kwade jaren doorleven, mogen we ze zeker beschouwen als elementen van de organisatie van de maatschappij.

We zien dus, dat de voorgestelde organisatie van de industrie in product- en bedrijfschappen niet overeenstemt met het begrip „ordo” uit de encycliek. De organisatie volgens de rechtsbindingen van „mijn derde weg” echter wel.

Benelux. We zagen, dat de Vlaamse vertaling van het woord „ordo” een andere was dan de Nederlandse. Dit houdt natuurlijk verband met de andere instelling, die men in België heeft ten opzichte van de organisatie van de maatschappij. Nu is het zeer goed mogelijk, dat twee landen uit één tol-unie een verschillende organisatie van de industrie bezitten.

Wat zijn echter de gevolgen, indien binnen dat gebied onze industrie gebonden is door product- en bedrijfschappen, die de slagvaardigheid bemoeilijken?

Het opnemen van Nederland in een grotere economische eenheid maakt het dus dubbel nodig om ernst met dit vraagstuk te maken.

Tot slot wil ik nog terugkeren tot mijn uitgangspunt. *De juiste derde weg ook een afweertactiek?* Is mijn kritiek op de bedrijfschappen en het aan de orde stellen van deze

„juiste derde weg” niet evenzeer een afleidingsmanoeuvre met het doel de tegenprestatie, waar de arbeiders recht op hebben, uit te stellen?

Ik meen, dat ik deze vraag ontkennend mag beantwoorden. Zoals ik het probleem stel, gaan we recht op ons doel af en zullen we sneller de goede verhoudingen in de arbeid bezitten dan langs de moeizame weg van de bedrijfsschappen, die naar mijn mening voor de industrie zelfs nooit tot het goede resultaat zullen leiden.

Eindhoven.

Dr Ir J. BERGMANS.

BOEKBESPREKING.

De moderne onderneming en haar personeel. Een inleiding tot de psychotechniek, door Dr J. Luning Prak, met medewerking van Dr A. D. de Groot, E. E. C. van der Meulen en Dr F. S. van der Vleugel. N.V. Uitgevers-Maatschappij „Kosmos”, Amsterdam-Antwerpen 1947.

De titel van dit boek: „De moderne onderneming en haar personeel” doet meer vermoeden dan er in feite wordt geboden. Er valt met betrekking tot de onderneming en haar personeel vandaag de dag meer te zeggen dan alleen over „de personeelsopbouw van het bedrijfsleven, behandeld vanuit het gezichtspunt der toegepaste psychologie”, zoals de eerste zin van de inleiding de inhoud van dit boek nader aanduidt. De ondertitel: „Een inleiding tot de psychotechniek”, zou dan ook een betere vlag zijn, die de lading dekt. Nu worden verwachtingen gewekt, die niet worden bevredigd. Maar beschouwt men het boek als een inleiding tot de psychotechniek, teneinde het „geheimzinnig waas”, waarin deze nieuwe tak van wetenschap voor velen is gehuld, te verwijderen, door bijzonderheden omtrent werkwijze en resultaten mede te delen, dan kan het boek zeker geslaagd worden genoemd.

Het is een vlot geschreven verslag, dat de aandacht weet levendig te houden. Geen geleerdheid, maar een stijl, aangepast aan het alledaagse leven in de bedrijven. Wil men daarvan een enkel voorbeeld? „De begaafde, maar rusteloze en daarom onbruikbare „zoeker” kan plotseling de ware Eva ontmoeten en aan haar zijde tot rust en productiviteit komen”. Op deze wijze wordt eerst een beschrijving gegeven van de moderne industrie, met haar groei van éénmansbedrijf, via het bedrijf van middelbare grootte, naar het „grootbedrijf”, met daartussenin de ontwikkeling naar een wetenschappelijke bedrijfsleiding.

Vervolgens wordt een hoofdstuk gewijd aan de psychotechniek. Men leest: „Een test moet met reserve en gezond verstand gebruikt worden, het is geen panacée, geen absoluut betrouwbare en alle andere kennismiddelen overbodig makende methode, maar alleen een middel om bepaalde gebruikelijke procédés bij de selectie van personeel, leerlingen van scholen, alumni van opleidingsinstituten enz. relatief te verbeteren. Dat de psychotechniek alleen zaligmakend zou zijn, wordt haar propagandisten alleen door de tegenstanders in de mond gelegd” (blz. 50). Na kennisneming van deze verheugende mate van zelfkennis kan men zich gerust tot verdere lectuur van dit boek zetten. Want ieder, die wel eens te maken heeft gehad met de interpretaties van deze tests en op grond daarvan iemand heeft moeten aanstellen, zal weten, dat de aanstellingskwestie door de psychotechniek nog geenszins gereduceerd is tot een wiskundig-mechanische aangelegenheid. Zo eenvoudig is deze zaak, ook met behulp van de psychotechniek, men zou haast zeggen gelukkig, niet.

Er wordt dan verder aandacht geschonken aan de intelligentietests. Het is daarbij goed zich weer eens te realiseren, dat het intelligentiepeil van de „gemiddelde” Nederlander (T.Q. = 100) in het beroepsleven te zoeken is „onder de categorieën als de keuterboer, de winkel-

bediende, het dienstmeisje, de bakker en zijn knecht en de bankwerker” (blz. 73).

De beoordeling van karakter en temperament is het moeilijkste gedeelte van het psychologisch onderzoek. Er wordt in dit boek niet veel over medegedeeld. Zo wordt bijv. de Rohrschachtet niet genoemd. Nu wordt er op blz. 109 zeer nadrukkelijk gezegd: „Iemands kunnen wordt in eerste instantie bepaald door zijn verstandelijke aanleg of zijn technische gaven, die we met tests gemakkelijk kunnen meten. Daarnaast spelen temperament en karakter natuurlijk ook hun rol. Te meten zijn deze factoren nauwelijks. Tests ervoor zijn er wel, hoewel ze hier niet besproken worden. Maar hoofdzakelijk moet men door interpretatie en aanvoelen hier achterkomen”. Hierin mogen wij wel een verklaring zien, dat in dit boek aan temperament, karakter en aanlegstructuur verder niet veel aandacht wordt besteed. En wat er over wordt gezegd is veelal negatief. Zo komt de handschriftkunde er slecht af, als zijnde „in zijn huidige vormen nog zo goed als onbruikbaar voor serieuze psychologen” (blz. 81). Het feit, dat menige Zwitserse psychotechnicus zich wel degelijk van de resultaten van de graphologie bedient, zou hen tot de onserieuze psychologen doen rangschikken? Wij plaatsen hier voorlopig een vraagteken achter.

In hoofdstuk IV: „Gang van zaken bij een psychotechnisch onderzoek”, is wel zeer sterk de nadruk gelegd op het zelf doen door het bedrijf. Men zal in het algemeen de figuur van de proefleider bij een psychotechnisch onderzoek wel kennen. Vele bureaux of laboratoria laten het psychologisch onderzoek plaatsvinden door verschillende proefleiders, die ieder van een bepaald standpunt of van een bepaalde methode uit het karakter van de „proefpersoon” trachten te benaderen. Het psychologisch rapport wordt tenslotte opgebouwd uit de resultaten van het onderzoek der proefleiders: een synthese dus. In dit boek spreekt men van de proefleider en „om der wille van de eenvoud” wordt er geen onderscheid gemaakt tussen de personeelchef en de figuur van de proefleider. Wanneer het er nu om gaat intelligentieproefjes of proefjes ter vaststelling der aanwezige handvaardigheid uit te voeren, dan kan men deze vereenvoudiging aanvaarden. Gaat het echter om een meer compleet onderzoek naar capaciteiten, karakter en aanlegstructuur, dan zou men toch de voorkeur willen geven aan de practijk van de psychotechnische bureaux hier te lande. Mede door de populariserende schrijftant van dit boek zou door deze voorstelling van zaken om der wille van de eenvoud gemakkelijk een al te eenvoudige indruk van de psychotechniek kunnen worden gewekt. En dit is toch stellig niet de bedoeling van de schrijvers geweest.

Er worden vervolgens in verschillende hoofdstukken behandeld: het lager personeel („de grote groep van werknemers, die in hoofdzaak met hun handen hun brood verdienen”), administratief personeel, de technici in het bedrijf (t.w. middelbare functies en ingenieurs). Tests worden genoemd en besproken voor intelligentie, handvaardigheid, zintuigen en men treft voorbeelden aan van psychologische rapporten, zoals deze door het laboratorium van de heer Luning Prak worden opgesteld en verstrekt. Wij veroorloven ons daarbij een enkele opmerking in verband met de paragraaf: „Verhouding tussen personeel en vacature” op blz. 141: „Wij hebben nu in gedachte de mensen onder de loupe genomen, de te vervullen functie moet even nauwgezet bekeken worden”. Men zou zeggan, dat hier de zaak wordt omgedraaid. Het gaat om de vervulling van een vacature. Het beeld van de te vervullen functie komt dan ook in de eerste plaats. Welke eisen stelt de functie aan kennis, intelligentie, technische vaardigheid, karakter, temperament? Hoe is het milieu, waarin de candidaat moet passen? Hoe is de sfeer van afdeling en bedrijf? Dit alles en nog vele andere vragen (die ook in dit boek worden gesteld) dienen vooraf te gaan aan het zoeken naar de geschikte man. Dit geldt te meer

naar de mate waarin de functie van een hoger niveau is.

Hoofdstuk VIII: „De koopman, schakel tussen producent en consument”, illustreert het karakter van de verkoper met talrijke excerpten uit psychologische rapporten en ook in hoofdstuk IX over de leidende functies in het bedrijf wordt aan het karakter meer aandacht geschonken. Men zou zeggen vanzelfsprekend! Het boek wordt besloten met de behandeling van „enkele speciale onderwerpen” als veiligheid, arbeidsverdeling tussen de sexen en met een beschouwing over de taak van de psycholoog.

Als aanhangsel te beschouwen, ofschoon niet als laatste hoofdstuk met kleine letter opgenomen, is hoofdstuk X: „Statistische verwerking van testresultaten”, bedoeld voor de zeer serieuze lezer. Nu kan men op vele manieren een zeer serieuze lezer zijn, zoals men op vele manieren blijkbaar een serieuze psycholoog kan zijn. Wij voor ons hadden dit hoofdstuk gaarne bekort gezien, teneinde ruimte te winnen voor het personeelbeleid, dat, gezien de titel van het boek, een ruimere bespreking waard is.

Wellicht kunnen de schrijvers bij het samenstellen van een eventuele tweede druk met deze suggestie rekening houden. Want een tweede druk achten wij voor een populair geschrift als dit, in de goede zin des woords, zeker mogelijk.

Helmond.

J. M. MATTHIJSEN.

AANTEKENING.

DE GROEI VAN HET AMBTELIJK APPARAAT IN DE VERENIGDE STATEN.

Van iedere acht of negen werkende personen in de Verenigde Staten is er één in dienst van de Overheid, aldus Solomon Fabricant in een brochure; getiteld „The Rising Trend of Government Employment”. Deze verhouding geeft aanleiding tot enkele vragen en wel: is dit hoge verhoudingscijfer een overblijfsel van de oorlogsperiode, dat metertijd weer zal dalen, of was het vóór de oorlog reeds hoog? Indien dit laatste het geval is, is dit verhoudingscijfer dan een weerspiegeling van het, door de New Deal in het leven geroepen, veranderde begrip omtrent overheidsfuncties, of was het een deel van een, reeds vóór de grote depressie bestaande, trend?

Hieronder zal voor deze vragen een oplossing worden gezocht.

Het aantal personen in-overheidsdienst.

In 1900 bedroeg het aantal overheidsemployé's iets meer dan één miljoen. Ieder decennium daarna gaf een aanzienlijke stijging te zien en momenteel overschrijdt de personeelsterkte de zes miljoen.

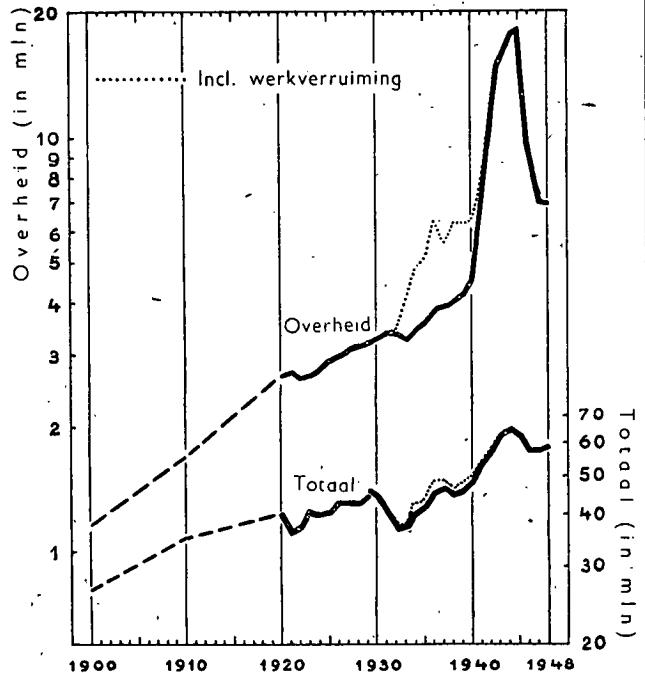
Een opsomming van de sterkte van het overheids-personeel alléén, geeft echter een onbetrouwbaar beeld van de situatie, immers, gedurende dezelfde periode is de totale bevolking en daarmee de werkende bevolking eveneens gestegen. Daarom zal een vergelijking moeten worden gemaakt tussen de totale werkende bevolking en de voor de Overheid werkende bevolking. De eerste nam gedurende de periode 1900-1948 toe met ongeveer 120 pCt; de laatste met niet minder dan 450-500 pCt! Dit verschil spreekt, temeer, wanneer de stijging van 450 à 500 pCt wordt vergeleken met de toeneming van het personeel in particuliere dienst, die over dezelfde periode 100 pCt beliep. Anders uitgedrukt: in het jaar 1900 was één op de 24 werkende personen in dienst van de Overheid; voor de jaren 1920 en 1940 was deze verhouding resp. één op 15 en één op 11; momenteel is zij, zoals gezegd, één op 8 à 9.

In eerste instantie heeft een drietal gebeurtenissen op het beloop en de samenstelling van het overheids-personeel invloed uitgeoefend, nl. de beide wereldoorlogen en de depressie van het begin der dertiger jaren, in 1933 gevolgd door de New Deal.

Gedurende de beide oorlogen nam het aantal personen in federale militaire en civiele dienst aanzienlijk toe, om daarna weer te dalen, echter tot op een niveau, dat belangrijk boven het vooroorlogse was gelegen. Na de eerste oorlog benaderde dit niveau vrijwel het punt, dat zou worden bereikt, indien de vooroorlogse stijgende trend zich had voortgezet; na de tweede oorlog lag het niveau aanzienlijk hoger. Ook de staten en de lokale overheden ondervonden de invloed van de oorlog, zij het dan juist tegengesteld. Zo werd gedurende de tweede wereldoorlog in iedere niet-federale sector de personeelsterkte belangrijk verminderd, om na afloop van de oorlog weer tot nieuwe hoogte te worden opgevoerd.

De scherpe contracties in 1920/'21 en 1937/'38 schijnen weinig invloed op de werkgelegenheid bij de Overheid te hebben uitgeoefend. Zelfs de invloed van de depressie van 1929/'32 is, zoals uit de hierna volgende grafiek blijkt, zeer gering geweest en in ieder geval sterk afwijkend van die op de totale werkgelegenheid. De belangrijkste weerspiegeling van de grote depressie treft men aan in de werkverruiming, die van het begin van de New Deal af tot aan het uitbreken van de oorlog, duidelijk uit de grafiek is af te lezen.

Totale werkende bevolking en overheids-personeel in de Ver. Staten. (Jaarlijkse schattingen, omgerekend naar volledige werktijden).

Hoewel de New Deal door de uitbreiding der overheids-activiteit aanzienlijk heeft bijgedragen tot de verhoging van de personeelsterkte, mag hij niet als enige bepalende factor voor de ontwikkeling worden beschouwd. De toeneming van vóór 1933 moet in ieder geval aan andere factoren worden toegeschreven. Hiertoe is het, noodzakelijk na te gaan, welke functies door de Overheid gedurende de laatste halve eeuw zijn verricht en welke veranderingen daarin gedurende die periode zijn opgetreden.

De overheidsfuncties.

Een voortdurende verandering in de belangrijkheid van de verschillende particuliere bedrijfstakken heeft zich in de loop der jaren voorgedaan. Ook bij de Overheid was dit het geval. Enkele harer activiteiten, die in 1900 slechts een gering percentage der arbeidskrachten tot zich trokken, nemen momenteel een groter percentage voor hun rekening; bij andere daarentegen was het juist omgekeerd.

Absoluut echter deed zich overal een stijging voor. Voor iedere functie bij de federale, de gemeentelijke Overheid en de Overheid van de diverse staten nam de personeel-

sterkte voortdurend toe; in vrijwel alle gevallen sterker dan de bevolking. De grootste toename manifesteerde zich bij de geneeskundige- en gezondheidsdienst, de openbare werken en de ordening. Zo is er nu een aantal bureaux, diensten en afdelingen, dat in 1900 nog niet bestond, terwijl de toen reeds bestaande diensten hun ressort aanzienlijk hebben uitgebreid. De „Immigration and Naturalization Service”, die in 1896 minder dan 300 personen in dienst had, verschaftte in 1939 werk aan 4.000 personen. De openbare werken omvatten nu o.a. ook de werkzaamheden aan het Panamakanaal; de Forest, National Park and Soil Conservation Services hebben vele arbeidskrachten tot zich getrokken, terwijl „Welfare”, dat zich in 1896 bezig hield met toezicht op Indiaanse zaken en de werkzaamheden van de verbeteringsgestichten, zich de onder de New Deal in het leven geroepen activiteiten met sociale inslag zag toebedeeld. Kortom, de overheidsfuncties hebben zich, zoals onderstaande tabel nog eens duidelijk aantoon, aanzienlijk uitgebreid.

Functionele verdeling van het personeel in federale dienst in 1896 en 1939.

	Aantal (× 1.000)		Verhouding 1939 : 1896
	1896	1939	
Algemene dienst, incl. wetge- gevende en rechterlijke macht	29,9	90,5	3,0
Politie e.d.	1,6	14,0	8,8
Openbare werken	10,1	88,6	8,8
Behoud en ontwikkeling van nationale hulpbronnen e.d.	1,9	34,7	18,3
Agrarische, industriële en commerciële ontwikkeling	5,2	37,6	7,2
Ordening	1,1	41,5	37,7
Gezondheid	1,1	9,7	8,8
„Welfare”	4,3	151,9	35,3
Openbare nutsbedrijven, excl. post	0,0	18,6	—
Algemene inlichtingen en research	1,2	6,6	5,5
Onderwijs enz.	0,4	2,5	6,2
Post	78,9	232,2	2,9
Nationale verdediging	59,2	575,9	9,7
Totaal	194,9	1.304,3	6,7

De beïnvloedende factoren.

De factoren, die aan deze stijgende trend ten grondslag liggen, kunnen in twee groepen worden verdeeld, nl.:

1. de factoren, die de relatie tussen het aantal overheidsemploye's en de door hen verrichte arbeid beïnvloeden, en

2. de factoren, die de omvang van de overheidsdiensten bepalen.

ad 1. In de eerste plaats is hier, aldus Fabricant, de arbeidsduur van belang. Het aantal werkuren daalde tussen 1900 en 1940 in de gehele particuliere sector, uitgezonderd de landbouw, waar de daling geringer was, met ongeveer 25 à 30 pCt. Bij de Overheid was er eveneens sprake van een daling, bij enkele diensten een grotere, bij andere een kleinere dan bij het bedrijfsleven. Iedere verkorting van de werktijd nu, bergt een tendentie in zich tot opvoering van de personeelsterkte. In sommige gevallen kan deze werktijdverkorting weliswaar worden gecompenseerd door hogere productiviteit, maar een dergelijke compensatie is echter bij diensten, zoals politie e. d., waar een bepaald aantal manuren per dienst-eenheid — voor surveillering bijv. — is vereist, uitgesloten.

In de tweede plaats is de productiviteit van de Overheid, die, evenals het bedrijfsleven, op grote schaal gebruik maakt van auto's, schrijfmachines, telefoons, enz., gedurende bovengenoemde periode gestegen. De eerste en de tweede bepalende factor wegen, volgens Fabricant, vrijwel tegen elkaar op, zodat per saldo de invloed van de factoren, die de verhouding tussen de productie en het aantal werkkrachten bepalen, zeer gering is.

ad 2. De eerste bepalende factor van deze categorie is de bevolkingsgroei. De bevolking van de Verenigde

Staten is gedurende de periode 1900-1948 bijna verdubbeld. Ruw genomen¹⁾ kan men zeggen, dat op grond hiervan de personeelsterkte van de Overheid eveneens met 100 pCt is uitgebreid. Maar, zoals gezegd, deze toename bedroeg geen 100, maar 450 à 500 pCt, zodat de bevolkingstoename — maar voor een deel dezer uitbreiding aansprakelijk kan worden gesteld. Van meer belang is derhalve de toename van het aantal verleende overheidsdiensten per hoofd der bevolking. De vraag naar overheidsdiensten is gedurende de laatste halve eeuw steeds meer toegenomen, vnl. als gevolg van de stijging van het nationaal inkomen. Hoewel exacte gegevens daaromtrent ontbreken, mag, aldus Fabricant, worden aangenomen, dat de aan de uiteindelijke consumenten verleende overheidsdiensten sterker toenamen dan de rest van het reële nationale product van de Verenigde Staten.

¹⁾ Bevolkingstoename behoeft geen evenredige toename van het overheidsperoneel te betekenen; het aantal benodigde onderwijzers bijv. is bovendien afhankelijk van de leeftijdsverdeling der bevolking.

INTERNATIONALE NOTITIES.

DE IMMIGRATIE IN ISRAËL.

Het „Central Office of Statistics” van Israël heeft voor de eerste maal een statistisch bulletin gepubliceerd en enige gegevens hieruit, w.o. een overzicht van de Joodse immigratie, zijn opgenomen in een supplement van het „Israël Economic Bulletin” van Juli jl.

De hieronder volgende tabel geeft een indruk van de sterke toename der immigratie in het afgelopen jaar en de eerste vijf maanden van 1949; cijfers, die des te meer spreken, wanneer in aanmerking wordt genomen, dat de bevolking van Israël ultimo Mei jl. naar schatting 991.000 personen, w.o. 891.000 Joden, bedroeg.

Joodse immigratie.

Jaar	Immigran- ten zonder visum	Geregis- treerde immig- ranten	Totaal	„Totaal” in pCt van de totale immi- gratie gedu- rende 1919/48
1939	11.156	16.405	27.561	5,0
1946	9.910	7.850	17.760	3,2
1947	14.252	7.290	21.542	3,9
1948	15.065	103.928	118.993	21,5
1949 (5 mnd.)			124.996	

Een indeling der immigranten volgens geboorteland wordt gegeven in onderstaande tabel.

Indeling der immigranten naar geboorteland.

(in pCt van het totaal)

Geboorteland	1939	1947	1948
Sovjet-Unie en Polen	12,3	41,4	35,7
Balkan, w.o.:	3,5	25,4	41,8
Roemenië	—	24,2	36,1
Boelgarije	—	0,2	5,3
Centraal-Europa, w.o.:	74,5	26,1	10,8
Tsjechoslowakije	—	10,6	3,1
Hongarije	—	12,2	5,3
Verenigd Koninkrijk	0,6	0,1	0,6
Overige Europese landen	6,3	1,7	2,3
Aangrenzende Aziatische gebieden	0,3	—	—
Overig Midden-Oosten	1,5	3,2	2,0
Overige Aziatische landen	0,4	0,2	0,0
Noord-Afrika, w.o.:	0,3	1,7	6,0
Tunis, Marokko en Algiers	—	1,5	5,1
Overige Afrikaanse landen	—	0,0	0,3
Amerika en Oceanië	0,3	0,2	0,5
Totaal	100,0	100,0	100,0

DE CREDIETSTRUCTUUR IN FRANKRIJK.

De „Direction Générale du Crédit” laat sedert kort maandelijks overzichten samenstellen betreffende de

middelen, die het bankwezen ter beschikking staan, alsmede van de beleggingen der banken. Uit de laatst beschikbare gegevens, die van eind Juni 1949, blijkt, aldus de „Neue Zürcher Zeitung” van 19 Augustus jl., dat de inflationaire uitbreiding van de geldomloop en de credieten tot staan kon worden gebracht, zonder dat daarvoor deflatie in de plaats trad.

	Ult. Dec. 1938	Ult. Dec. 1947	Ult. Dec. 1948	Ult. Juni 1949 ¹⁾
		(in mrd frs)		
Bankbiljetten in omloop ..	112	921	993	1.116
Part. saldi bij de Banque de				
France	19	55	104	95
Saldi bij de banken	58	608	966	968
Totaal	189	1.584	2.063	2.179
Credieten aan openbare instellingen	38	918	995	1.018
Credieten aan het bedrijfsleven	53	490	867	976
Goudvoorraad	87	65	65	65
Diversen	11	111	136	120
Totaal	189	1.584	2.063	2.179

¹⁾ Voorlopige gegevens.

De geldcirculatie is, zoals uit de tabel blijkt, sedert eind 1939 tot Juni 1949 van frs 189 mrd tot frs 2.179 mrd, of tot het 11½-voudige gestegen en bleef bij de algemene prijsstijging — de kosten van levensonderhoud en de groothandels-prijzen stegen over dezelfde periode resp. tot het 14- en 18½-voudige — ten achter. Hierdoor is een zekere geld-schaarste ontstaan, die slechts ten dele door een vergrote omloopsnelheid werd gecompenseerd. De oorzaak van deze geldschaarste is, gelegen bij de sedert de herfst van 1948 gevoerde credietrestrictiepolitiek, noodzakelijk geworden om de gevaarlijke uitbreiding der credieten aan openbare instellingen en vooral van die aan het bedrijfsleven te remmen. Deze credietpolitiek heeft in sterke mate bijgedragen tot het herstel van de monetaire situatie.

Reeds werden deze restrictieve maatregelen een weinig verzacht, hetgeen leidde tot een toeneming der bedrijfscredieten in het eerste halfjaar 1949 met ca. 15 pCt. De „N.Z.Z.” vraagt zich af, of men de teugels niet te veel heeft laten vieren, daar de monetaire stabilisatie, blijkens de recente stijging van de Parijse goudkoers, nog niet is bereikt. Vooralsnog vormt daarom de credietrestrictiepolitiek één van de beste middelen tegen een eventuele herhaling van de inflatie.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De verruiming van de geldmarkt, waarvan de vorige week reeds symptomen merkbaar waren, vond gedurende de afgelopen week verdere voortgang. September- en Octoberpromessen werden op 1³/₁₆ pCt verhandeld. Maartpromessen werden op 1³/₈ pCt, Mei/Junipapier op 1⁷/₁₆ pCt gevraagd.

Callgeld handhaafde zich op ¾ pCt, tot welk niveau de notering aan het einde der vorige week was gedaald.

De aandelenmarkt stond gedurende de afgelopen week in het teken van een devaluatiestemming met stijgende koersen. Blijkbaar werd niet alleen de kans groot geacht, dat bij de Amerikaans-Engelse besprekingen in September a.s. het £ gedevalueerd zal worden, en dat de gulden daarmee zal meegaan, doch bovendien wordt daarbij verondersteld, dat de Nederlandse aandelen hiervan zullen profiteren. Dit laatste betekent, dat men meent, dat de winsten en de dividenden hier te lande tengevolge van een muntdepreciatie zouden stijgen. Het behoeft geen betoog, dat deze denkbeelden alle hun bevestiging in de feiten nog zullen

moeten vinden. Opvallend was wel, dat de internationale fondsen — vroeger vaak favoriet bij devaluatieverwachtingen — thans bij de stijging niet sterk op de voorgrond traden.

De Indonésische fondsen bleven zelfs bepaald ten achter. Niet alleen de bekende politieke factoren, doch ook het feit, dat een deel der sterlingmoelijkheden juist zijn oorzaak vindt in een minder vlotte export van grondstoffen naar de Verenigde Staten, speelt hierbij ongetwijfeld een rol.

Op de laatste beursdag van de week vond een technische reactie plaats, waarbij echter slechts koersverliezen van geringe omvang werden geleden.

De binnenlandse dollarlening steeg niet veel verder. Tegen betaling van een premie van ca 10 pCt kan men zich dus nog steeds tegen een officiële ontwaarding van de gulden dekken.

Tenslotte volgt hier het gebruikelijke koerslijstje.

	12 Aug. 1949	19 Aug. 1949
A.K.U.	180	184½
v. Berkel's Patent	115½	121½
Lever Bros Unilever C. v. A.	259½	266½
Koninklijke Petroleum	309½	319
Philips G. b. v. A.	236½	245½
H.A.L.	152½	162½
N.S.U.	151½	161½
H.V.A.	156½	158½
Deli Mij C. v. A.	146½	147
Amsterdam Rubber	134½	138½
Internatio	176	178

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden gulden).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoed bij cor- resp. in het buitenland en buitenslandsche taalmiddelen	Voorschotten in rek.ort (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	153.109	2.744.151
11 Juli '49	447.092	214.526	212.884	141.757	2.975.553
18 Juli '49	447.253	230.938	201.131	153.955	2.966.180
25 Juli '49	447.275	238.897	200.325	163.650	2.975.964
1 Aug. '49	447.436	240.733	219.014	148.459	3.043.409
8 Aug. '49	434.468	259.878	179.291	142.847	3.006.945
15 Aug. '49	434.612	266.554	186.330	141.036	2.988.891
22 Aug. '49	434.755	283.841	177.380	141.212	2.981.998

Saldi in rekening courant

Data	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46						
11 Juli '49	167.670	378.500	2.506	82.918	414.930	404.432
18 Juli '49	217.650	420.948	2.532	64.639	447.085	381.798
25 Juli '49	487.504	203.402	2.506	44.126	427.762	390.469
1 Aug. '49	395.129	243.086	2.460	60.094	430.138	374.385
8 Aug. '49	447.325	272.727	2.449	33.788	407.409	320.946
15 Aug. '49	448.823	288.961	2.516	44.317	415.177	320.605
22 Aug. '49	434.922	288.961	2.475	55.564	419.690	336.433

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere credieten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.163,7
30 Juli 1949	6.160,1	362,2	111,8	39,7	4.322,8	1.892,4
6 Aug. 1949	6.120,8	398,3	111,2	39,7	4.247,1	1.959,1
15 Aug. 1949	6.223,6	298,2	110,7	39,7	4.197,6	2.017,0

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 22. Augustus 1949.

		Activa.	
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f 10.000.000,— ¹⁾		
	Bijbank " " "		
	Agentsch. " " "		
		f	10.000.000,— ¹⁾
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4 ^e , van de Bankwet 1948)			
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947			1.800.000.000,—
Voorschotten in rek.-crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 135.032.052,91 ²⁾		
	Bijbank " " 328.917,90		
	Agentsch. " " 5.850.822,77		
		f	141.211.793,58
Op effecten enz.	f 140.440.793,81 ³⁾		
Op goederen en celen	" " 770.999,77		
			141.211.793,58 ⁴⁾
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)			
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947			1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal			
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 425.994.518,17		
Zilveren munt enz.	" " 8.760.961,52		
			434.755.479,69
Papier op het buitenland	f 283.840.950,—		
Tegoeed bij correspondenten in het buitenland	" " 175.240.937,94		
Buitenlandse betaal-middelen	" " 2.138.740,97		
			461.220.628,88
Vorderingen in guldens op vreemde circulatie-banken en soortgelijke instellingen	" " 271.242.679,36		
Belegging van kapitaal, reserves, pensioen-fonds en voorzieningsfonds	" " 119.090.934,55		
Gebouwen en inventaris	" " 2.000.000,—		
Diverse rekeningen	" " 141.572.892,34		
			4.881.094.408,40
		Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000,—		
Reservefonds	" " 15.333.335,71		
Bijzondere reserves	" " 61.674.999,18		
Pensioenfond	" " 22.619.731,72		
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	" " 1.499.667,79		
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiffen)	" " 75.489.710,—		
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgiffen)	" " 2.981.097.930,—		
Bankassigaties in omloop	" " 101.162,76		
Rekening-courant saldo's			
's Rijks Schatkist	f 434.922.076,50		
's Rijks Schatkist bij-zondere rekening	" " 288.960.853,70		
Geblokkeerde saldo's	" " 2.475.445,45		
Saldo's van banken in Nederland	" " 55.563.560,52		
Vrije saldo's van vreem-de circulatiebanken en soortgelijke instellingen	" " 419.690.067,72		
Andere vrije saldo's	" " 336.433.493,82		
			1.538.045.497,71
Crediteuren in vreemde geldsoort	" " 7.754.324,53		
Diverse rekeningen	" " 157.478.049,—		
			4.881.094.408,40

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
²⁾ Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) " 34.259.225,—
 Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten " 134.187.198,—

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettings-kosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
28 Juli 1949	52.981	438.463	125.042	162.700	426.000
4 Aug. 1949	52.981	424.290	125.042	166.500	426.000
11 Aug. 1949	52.981	414.710	125.042	165.200	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
28 Juli 1949	1.134.440	157.909	195	55.973
4 Aug. 1949	1.152.147	146.241	230	43.346
11 Aug. 1949	1.145.460	140.356	234	38.213

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goud-voorraad	Vorderingen o. h. buitenl. i. v. m. betalingsacc.	Tegoeed op het buitenland	Handelspapier op België en overheidsrechten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt
16 Sept. 1948	28.136	11.042	427	9.986	303	414
20 Juli 1949	30.758	12.634	1.155	8.716	275	407
28 Juli 1949	31.551	12.162	1.270	8.902	330	389
4 Aug. 1949	31.669	12.572	1.672	10.230	300	335
11 Aug. 1949	31.590	12.152	1.514	9.820	215	320
18 Aug. 1949	31.500	12.685	1.596	8.586	335	375

Data	Overheids-fondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		
				Schatkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept. 1948	657	91.729	81.568	22	2.425	6.251
20 Juli 1949	915	94.398	85.532	131	2.039	5.519
28 Juli 1949	915	95.119	85.794	565	1.990	5.777
4 Aug. 1949	915	97.150	86.985	711	2.372	6.711
11 Aug. 1949	915	95.463	86.553	408	1.597	5.450
18 Aug. 1949	915	94.947	86.026	483	1.682	5.377

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	6 Aug. 1949	30 Juli 1949
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 428.507.097,79	f 486.989.025,90
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	" 734.545,89	" 25.343.658,87
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	" —	" —
Daggeldlening tegen onderpand	" —	" —
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	" 424.004.186,86	" 388.904.410,76
Voorschotten op ultimo Juni 1949 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	" —	" —
Vorderingen in rekening-courant op Indonesië	" 1428.517.783,45	" 1423.879.098,21
Suriname	" 30.893.645,81	" 30.893.645,81
Ned. Antillen	" —	" —
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfond	" —	" —
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	" —	" —
Andere staatsbedrijven en instellingen	" 387.842.433,70	" 387.842.433,70
Verplichtingen		
Voorschot, door De Nederl. Bank N.V., verstrekt	" —	" —
Voorschot, door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening-courant verstrekt	" —	" —
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	" —	" —
Schatkistbiljetten in omloop	f 1719.855.300,—	f 1729.455.300,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	" 1800.000.000,—	" 1800.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil) / 5.592,3 mln w.o. garantie Bretton Woods / 804 mln	" 4788.300.000,—	" 4758.000.000,—
Daggeldleningen	" —	" —
Muntbiljetten in omloop	" 137.325.133,50	" 138.066.334,—
Schuld op ultimo Juni '49 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	" 90.611.785,—	" 90.611.785,—
Schuld in rek.-courant aan: Indonesië	" —	" —
Suriname	" —	" —
Ned. Antillen	" 4.076.525,59	" 4.076.525,59
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfond	" 5.233.363,28	" 14.394.533,70
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	" 521.158.715,79	" 493.861.298,92
Andere staatsbedrijven	" 101.029,29	" 101.029,29
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	" 2142.737.118,83	" 2131.351.118,63

◆ **Voor kantoor of bedrijf** ◆

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines, Gebouwen, Industrie-terreinen, enz.

FLINKE KANTOOR- EN MAGAZIJNRUIMTE

goede stand, Westen Rotterdam, gezocht.

Liefst geheel pand. Winkelhuis met woon- en magazijnruimte, prima stand Westen R'dam, in ruil beschikbaar. Br. no. ESB 1495, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

◆ **Vacatures** ◆

Gevraagd worden voor de Rijksdienst voor het Nationale Plan

WETENSCHAPPELIJKE MEDEWERKERS

voor de Afdeling Onderzoek.

Vereist is een academische graad, of daarmee gelijk te stellen opleiding in de sociale geografie, in de sociografie, in de sociologie dan wel in de economie, rechten of landbouwwetenschappen (de laatste drie opleidingen evenwel, indien gepaard gaande met sociaal-economisch gerichte belangstelling). Enige praktische ervaring strekt voorts tot aanbeveling.

Aanstelling kan, al naar gelang de ervaring, plaats vinden in de rang van adjunct-planoloog resp. planoloog.

Sollicitaties te richten aan de Centrale Personeelsdienst, Binnenhof 4, te 's-Gravenhage, onder motto D/Plano-51.

◆ **Beschikbare krachten** ◆

BOEKHOUDER

met middelbare opleiding en accountantservaring zoekt zelfstandige betrekking. Br. onder no. ESB 1496, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

◆ **Diversen** ◆

Te koop aangeboden van part. aan part.: een

OPEL-ADMIRAL,

4 o. d. kap, in zeer goede st., met ingeb. radio. Te bez. Oegstgeest, Garage v. d. Aemele, Rijngeesterstr.weg 28.

**ADVERTEER
IN
DIT BLAD**

Verliesposten Voorkomend System

bestaande uit 4 Diensten - **V.V.S.** -

Het V.V.S. is een onmisbaar hulpmiddel bij het gezondhouden van uitstaande credieten. Aanvaard als onderdeel der debiteuren-administratie, zal het van groote praktische waarde blijken te zijn.

Onze V.V.S.-brochure wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Van der Graaf & Co's bureaux voor den handel N.V.

Amstelstraat 14-18, Amsterdam-C. Telefoon 38631 (5 lijnen)

Annonces voor het volgend nummer

dienen uiterlijk Maandag 29 Aug. a.s. in het bezit te zijn van de administratie, Lange Haven 141, Schiedam

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance and Trade

★
**OBJECTIVE APPRAISALS
CONSIDERED JUDGMENT
IMPARTIAL OPINION**

★
Contains most complete range of British economic and financial statistics published in any weekly journal

★
World wide circulation

★
Annual subscription rate: (post free-to include all supplements) £ 3:2:6
(fl 33.40)

A Special Supplement on Economic Conditions in The Netherlands was published on January 31 1948. A limited number of this Supplement remain for sale.

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C. 4

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,- per jaar; voor België/Luxemburg Belg. francs 465 per jaar, te voldoen door storting bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26,-, overige landen f 28,- per jaar

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaafe van redenen te weigeren.